

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 30 (5036) 2 жніўня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Чалавек

прынцыповай дабрыні

стар. 5

Два мальберты

побач

стар. 12

На дудзе —

па-нямецку

стар. 15

Свята лета, свята паэта

Няўлоўную, але ўсё ж такі адчувальную атмасферу — як залаты пыл, што застаецца на падлозе ювелірнай майстэрні, — пакідаюць творы там, дзе яны былі напісаны. Такія мікрачасцінкі паўсюль зіхацяць у паветры... У маленькім панадворку ў Маладзечанскім раёне, дзе калісьці быў фальварак «Ракуцёўшчына», канцэнтрацыя «залатога пылу» неверагодна высокая. Тут нарадзіліся два цыклы вершаў і дзве паэмы Максіма Багдановіча, які правёў у гэтых цудоўных мясцінах летнія вакацыі пасля заканчэння гімназіі. У 1911 годзе паэт прыехаў у Вільню, дзе пазнаёміўся з рэдакцыяй газеты «Наша Ніва». Пабыўшы некаторы час у Вільні, Максім пасяліўся ў доміку арандатара на фальварку дробнага шляхціца В. Лычкоўскага, дзядзькі Івана і Антона Луцкевічаў.

Калі прайсціся па будынках музея і па наваколлі, надзвычай лёгка ўяўляеш, што тут Максім Багдановіч піў гарбату, пісаў і перакладаў вершы, блукаў па ваколіцах, гуляў з маленькай Янінай Шабуняй — унучкай гаспадара фальварка. Нягледзячы на тое, што ўсе інтэр'еры музейнай экспазіцыі адноўлены і рэчаў у музеі няшмат, атмасферу аспрэчыць немагчыма.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 9030

акцэнтны тыдня

Дзень пісьменства. Пасяджэнне Нацыянальнага аргкамітэта па падрыхтоўцы і правядзенні Дня беларускага пісьменства прайшло ў Слоніме пад старшынствам намесніка Прэм'ер-міністра Беларусі Ігара Петрышэнкі. Удзельнікі абмеркавалі праграму мерапрыемстваў, эскізы афармлення друкаванай прадукцыі і сцэнічных пляцовак, сцэнарны план адкрыцця свята, пытанні размяшчэння гасцей і іншыя, паведамляе прэс-служба ўрада. Цэнтральнымі падзеямі свята стануць урачыстыя цырымоніі адкрыцця і закрыцця, а таксама ўзнагароджання пераможцаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі. 31 жніўня па 1 верасня пройдуць фестывалі кнігі і прэсы, падагульняючы этап рэспубліканскага конкурсу юных чытальнікаў «Жывая класіка». Беларускія і замежныя пісьменнікі абмяркуюць актуальныя пытанні сучаснай кніжнай справы за круглым сталом.

Пастанова Міністэрства інфармацыі зацвердзіла ўмовы аплаты працы служачых бюджэтных арганізацый і арганізацый, што атрымліваюць субсідыі, супрацоўнікі якіх прыраўнаваны па аплаце працы да работнікаў бюджэтных арганізацый, занятых у друкаваных сродках масавай інфармацыі, а таксама вытворчасцю, стварэннем і вяртаннем тэлерадыёпраграм, незалежна ад іх ведамаснай падпарадкаванасці. Адназначна пастанова Мініфарма апублікавана на Нацыянальным прававым інтэрнэт-партале. Устаноўлены тарыфныя разрады па пасадах служачых бюджэтных арганізацый у сферы інфармацыі. Мінімальны тарыфны разрад спецыяліста — сёмы, максімальны ў дырэктараў і галоўных рэдактараў — восемнаццаты. Асобна вызначаны тарыфныя разрады для кіраўнікоў выдавецкіх дамоў «Беларусь сегодня» і «Звезда», інфармацыйнага агенцтва Узброеных Сіл «Ваяр». Прыняцце пастановы дасць магчымасць пашырыць самастойнасць кіраўнікоў арганізацый па вызначэнні памераў і парадку вылат стымуючага характару работнікам.

Ветар супрацоўніцтва. Дні культуры Егіпта пройдуць восенню ў Беларусі, паведамляе прэс-служба Міністэрства замежных спраў. Пытанні развіцця двухбаковага супрацоўніцтва абмеркавалі міністр замежных спраў Беларусі Уладзімір Макей і пасол Егіпта ў Расіі і Беларусі па сумяшчальніцтве Іхаб Наср на сустрэчы, якая адбылася па просьбе егіпецкага дыпламата. Бакі абмяняліся меркаваннямі аб магчымым графіку двухбаковых кантактаў афіцыйных і дзелавых дэлегацый, абмеркавалі рэалізацыю дамоўленасцей, дасягнутых у час нядаўняга візіту Прэзідэнта Егіпта Абдэль Фатаха ас-Сісі ў Беларусь. Размова ішла ў тым ліку аб правядзенні Дзён культуры Егіпта ў Беларусі, назначаных на канец кастрычніка — пачатак лістапада гэтага года.

Праекты. Тэлеканал «Беларусь 3» шукае памяць Ігара Лучанка і Генадзя Цітовіча тэматычным паказам уласных праектаў і канцэртных праграм, паведамлілі ў прэс-службе Белтэлерадыёкампаніі. 6 жніўня глядачоў чакае гала-канцэрт «Мой родны кут», запісаны летась у Вялікай зале Белдзяржфілармоніі да 80-годдзя Ігара Лучанка. Пасля тэлеканал прадставіць дакументальны фільм Уладзіміра Арлова «Ігар Лучанок: аб песнях, Радзіме, аб сябрах» (Беларусь, 2018). 7 жніўня «Беларусь 3» пакажа канцэрт Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Г. І. Цітовіча, запісаны Белтэлерадыёкампаніяй у 2014 годзе. У гэты ж дзень глядачы ўбачаць аўтарскую праграму Уладзіміра Арлова «Кахаю і памятаю», прысвечаную Генадзю Цітовічу.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Нацыянальная літаратурная прэмія

Лаўрэаты вызначаны

Падведзены вынікі аднаго з найбольш розгаласных і прэстыжных творчых спаборніцтваў — конкурсу «Нацыянальная літаратурная прэмія». Быць у ліку найлепшых літаратараў Беларусі — пачэсна і ганарова.

— Конкурс сведчыць пра актыўны літаратурны працэс, які ідзе ў краіне, падтрымлівае яркія імёны ў сучаснай айчыннай літаратуры, — зазначыла першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі член журы конкурсу Алена Стэльмах. — 3 прадстаўленымі творами пазнаёмілася шмат чытачоў, сваю ацэнку конкурсным работам далі экспертны савет, журналісты.

Сёлета намінантамі на званне пераможцы сталі 75 аўтараў, якія, паводле палажэння конкурсу, прадстаўлялі свае творы, выдадзеныя ў беларускіх выдавецтвах у 2018 годзе. Было прадагледжана творчае спаборніцтва ў сямі намінацыях.

Традыцыйна найбольшую актыўнасць праявілі аўтары ў намінацыях «Проза», «Паэзія» і «Літаратура для дзяцей і юнацтва». Журы адзначыла і ўзросшую цікавасць творцаў да такіх намінацый, як «Публіцыстыка», «Літаратуразнаўства і літаратурная крытыка». Штогод расце і колькасць дэбютантаў. А вось у намінацыі «Драматургія» члены журы аднагалосна вырасылі сёлета прэмію не прысуджаць.

стасункі

У гонар Наваі

Бюст Алішэра Наваі, узбекскага паэта, адкрылі ў Мінску падчас I Форуму рэгіёнаў Беларусі і Узбекістана.

Помнік, створаны па эскізным праекце маладога скульптара Максіма Макарэвіча, усталяваны ў скверы на вуліцы Свярдлова ў межах вуліц Кірава — Свярдлова — Ульянаўскай. У цырымоніі адкрыцця ўзялі ўдзел намеснік Старшыні Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Беларусі Марыяна Шчоткіна і першы намеснік Старшыні Сената Олій Мажліса Узбекістана Садык Сафаеў.

— Мудрыя словы Алішэра Наваі — кіраўніцтва да дзеяння для ўсіх нас, хто жыве ў сучасным свеце, — падкрэсліла Марыяна Шчоткіна. — Культура аб'ядноўвае ўсіх і з'яўляецца асновай міру, у яе няма межаў.

Як адзначыў Садык Сафаеў, для яго асабіста ўдзел у адкрыцці бюста вялікаму сыну ўзбекскага народа ў сталіцы братэрскай Беларусі — вялікі гонар. Ад імя народа Узбекістана ён выказаў шчырую ўдзячнасць Прэзідэнту Беларусі, гарадскім

фэст

Незабыўнае

Першы конкурс ваеннай песні «Цытадэль.by» прайшоў у Брэсцкай крэпасці

Як і перад вайной, у Брэсце спявалі, гучала музыка з патэфонаў, дамы запрашалі кавалераў, а ў Армейскім клубе Брэсцкай крэпасці зноў выступалі артысты.

«Цытадэль.by» не проста фестываль, але яшчэ і конкурс, заяўкі на які падалі каля ста чалавек. Журы адабрала каля дваццаці выканаўцаў, якія і прыехалі з Мінска, Ліды, Магілёва, Жлобіна і іншых гарадоў. Самаму малодшаму ўдзельніку нядаўна споўнілася 12 гадоў, самаму старэйшаму — 82 гады.

Як паведамліла Алена Стэльмах, ужо рыхтуецца сцэнарый уручэння пачэсных узнагарод. Лаўрэаты конкурсу будуць уганараваны падчас правядзення Дня беларускага пісьменства ў Слоніме. Урачыстасць адбудзецца 1 верасня а 12 гадзіне на галоўнай пляцоўцы свята, падчас яго адкрыцця.

«ЛіМ» прадстаўляе лаўрэатаў конкурсу і іх творы.

Лепшы твор (зборнік твораў) паэзіі
Мікола Маляўка «Сланечнік»

Лепшы твор прозы
Алег Пушкін «Гений»

Лепшы твор публіцыстыкі
Віктар Хурсік «Vale!» (кніга пра род і лёс Магдалены Радзівіл)

Лепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства
Святлана Калядка «Літаратуразнаўчая тэорыя паэтычнай эмоцыі»

Лепшы твор для дзяцей і юнацтва
Уладзімір Ягоўдзік «Крылатыя суседзі», «Зачараваная Свіслач», «Кветкі дзівасілу».

Лепшы дэбют
Станіслава Умец «Сэрца Сакры»

уладам і грамадскасці Мінска за павагу да памяці вялікага продка. Узбекістан разглядае Беларусь як надзейнага, правэранага часам партнёра, адносіны з якім з'яўляюцца адным з галоўных прыярытэтаў знешняй палітыкі, адзначаў узбекскі госць. Адкрыццё помніка Наваі — пацвярджэнне таго, што сувязі паміж двума народамі мацнеюць.

Іна ЛАЗАРАВА

Сцэнай для выступлення самадзейных артыстаў стаў музейны аб'ект, адкрыты два гады назад у памяшканні парахавага склада крэпасці. Канкурсанты ў вольны час маглі наведаць крэпасць, музейныя аб'екты, а таксама ўбачыць рэканструкцыю, якая працавала каля Армейскага клуба, і падсілкавацца кашай з паходнай кухні.

Паводле ўмоў конкурсу, кожны ўдзельнік павінен быў выканаць дзве разнапланавыя песні: музычны твор на тэму вайны і на выбар самога выканаўцы. У склад журы ўвайшлі дырэктар Беларускага дзяржаўнага ансамбля «Песняры» Раман Козыраў, мастацкі кіраўнік вакальнага ансамбля «Крэсіва» Анатоль Казак, дырэктар музычнай школы X-STAR Павел Шэльпук і іншыя.

Перамога ў Першым рэспубліканскім фестываль-конкурсе ваеннай песні «Цытадэль.by» далася прадстаўніцы Брэста Дзіяне Тарчылі, другое — Наталлі Ксэндз з Ліды і Арцэму Цепляшыну са Жлобіна, трэцяе месца прысуджана дуэту з Мінска ў складзе Уладзіслава Лужынскага і Святаслава Вараб'ева і Багдану Мішкін з Ліды.

Завяршыўся фестываль гала-канцэртам з удзелам лаўрэатаў конкурсу, а таксама ансамбля «Крэсіва» Брэсцкай абласной філармоніі. У наступным годзе фестываль-конкурс «Цытадэль.by» стане міжнародным і пашырыць геаграфію ўдзельнікаў.

Вікторыя АСКЕРА

за падзеяй

Сімвал нацыі

Помнік Янку Купалу ўстанавілі ў Сіаньскім універсітэце замежных моў

3 2018 года студэнты вывучаюць тут беларускую мову, а разам з ёй — нашу гісторыю, традыцыі і звычай. Сам жа горад вядомы як буйны адукацыйны цэнтр Кітая. Па колькасці ВНУ ён знаходзіцца на трэцім месцы пасля Пекіна і Шанхая.

Помнік Янку Купалу выкананы з бронзы. На гранітнай стэле па-беларуску і па-кітайску напісана: «Народны паэт Беларусі Янка Купала», пазначаны даты жыцця. Бюст стварыў скульптар з Мінска Віктар Копач. Гэта не першая яго работа: у кітайскіх правінцыях устаноўлена дзесяць скульптур майстра, у тым ліку кампазіцыя «Раўнавага» ва ўніверсітэце Цінхуа.

Адкрыццё помніка прайшло ў час наведвання ўніверсітэта Надзвычайным і

Паўнамоцным Паслом Беларусі ў Кітаі Кірылам Рудым. Дыпламат сустрэўся з рэктарам ВНУ Ван Цзюньчжэ. Разгледжаны пытанні ўзаемадзеяння з беларускімі ўстановамі вышэйшай адукацыі і рэалізацыі праектаў Года адукацыі Беларусі ў Кітаі, у тым ліку пашырэнне абменаў сярод прафесарска-выкладчыцкага складу, стварэнне сумеснай магістратуры.

Падчас дырымоні адкрыцця помніка Кірыл Руды падкрэсліў важную ролю Янкі Купалы ў развіцці беларускай і сусветнай літаратуры. Студэнты ўніверсітэта, якія вывучаюць беларускую мову як спецыяльнасць, падрыхтавалі творчую праграму, дзе чыталі творы народнага паэта на беларускай і кітайскай мовах. У завяршэнне ўдзельнікі мерапрыемства наведалі выстаўку, прысвечаную Янку Купалу, падрыхтаваную пры садзейнічання Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

Вікторыя АСКЕРА

на развітанне

Зорка Яніны Жабко

Зборнік твораў для дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту «Прыгажосць бярозавага краю» Яніна Жабко з уласным подпісам падарыла мне ў 2017 годзе. З тае пары ў нас завязаліся сяброўскія стасункі. Бачыцца нам даводзілася не так часта, больш тэлефанавалі адна адной. Неяк Яніна Георгіеўна завітала з уласна прыгатаваным торцікам. Смак яго мне помніцца і цяпер. Рэцэпт не запісала. Шкада.

Мы пілі гарбату, гаварылі пра жыццё, творчасць. Калі за чалавекам стаіць цэлая эпоха, ён эпохай у нейкім сэнсе становіцца сам.

Нарадзілася Яніна Георгіеўна ў 1936 годзе на Барысаўшчыне, у сям’і настаўнікаў. Яе дзяцінствам была вайна. Пасля — усё тое, чым жыла наша краіна. Прафесію Яніна выбрала спадчынную — пачала працаваць настаўніцай пачатковых класаў. Але музыка і спевы сталі браць верх, таму і занялася іх выкладаннем.

Крыху пазней скончыла вочна-завочна Маскоўскі ўніверсітэт мастацтваў (баян), вячэрнюю музычную школу № 5 Мінска па класе фартэпіяна. У 1990 годзе выйшаў яе першы беларускамоўны музычны зборнік «Усе поры года я вельмі чакаю», рэкамендаваны Навукова-метадычным цэнтрам вучэбнай кнігі і сродкаў наву-

чання Міністэрства адукацыі Беларускай ССР.

Музыка і паэзія натхнялі яе ўсё жыццё, таму і ў творчай скарбонцы Яніны Жабко — шматлікія музычныя ды паэтычныя зборнікі. Яніна Георгіеўна любіла гаварыць: «Музыка — вясна маёй душы».

Тры дзясяткі гадоў працавала музычным кіраўніком дашкольнай установы. Многае з таго, што стварала, адрасавана дзецям — апавяданні, казкі, інсцэніраваныя пастаноўкі. Ёй вельмі хацелася, каб

юныя беларусы мелі творчыя навыкі і мастацкі густ.

Асаблівай радасцю для бабулі было згадваць пра ўнучку Настаску і яе старэйшага брата, унука Глеба, — таленавітых маладых артыстаў, якія з поспехам выступаюць на эстрадзе. Бабулю яны цанілі як педагога-настаўніка, аўтара сваіх новых песень.

Цяжка было пачуць горкую вестку — гэтай мілай, інтэлігентнай, абаяльнай жанчыны не стала... Хацела патэлефанаваць Яніне Георгіеўне і расказаць пра тое, як годна яе кніга «Беларусь — зямля святая» (пабачыла свет летась) была прадстаўлена на конкурс «Нацыянальная літаратурная прэмія». Парадаваліся б разам за яе вялікі ўклад у літаратуру, умённе рабіць кожную новую кнігу цікавай, добрай, прыгожай. Яніна Жабко — непаўторная ў сваім паэтычна-музычным мастацтве.

Шкада, што гэтыя словы даводзіцца пісаць ужо толькі ў памяць аб ёй...

Алена СТЭЛЬМАХ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці паэтэсы Яніны Георгіеўны ЖАБКО і выказваюць глыбокія спачуванні яе блізкім і родным.

4 жніўня 65 гадоў спаўняецца Ісфан-дзіяру Вагабзадэ, празаіку.

4 жніўня 70-годдзе адзначае Таццяна Ляйко, паэт, перакладчык.

5 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Аркадзя Жураўскага (1924—2009), мовазнаўца, заслужанага дзеяча навукі Рэспублікі Беларусь.

5 жніўня 70-гадовы юбілей святкуе Міхаіл Шавель, тэатральны дзеяч, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь.

6 жніўня — 135 гадоў з дня нараджэння Яўгена Хлябцэвіча (1884—1953), бібліятэказнаўца, бібліяграфа, літаратуразнаўца.

6 жніўня — 85 гадоў з дня нараджэння Веньяміна Мігала (1934—2006), мастака

манументальна-дэкаратыўнага мастацтва.

6 жніўня 75 гадоў спаўняецца Мікалаю Багданаву, спеваку, заслужанаму артысту Рэспублікі Беларусь.

6 жніўня 70-годдзе адзначае Тамара Пячынская, спявачка, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь.

7 жніўня — 160 гадоў з дня нараджэння Генрыха Вейсенгофа (1859—1922), мастака, графіка.

7 жніўня — 140 гадоў з дня нараджэння Пятра Крачэўскага (Крачэўскага) (1879—1928), палітычнага дзеяча, паэта, драматурга, гісторыка.

7 жніўня — 70 гадоў з дня нараджэння Генадзя Шкуратава (1949—2007), акцёра,

заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

7 жніўня 60-гадовы юбілей святкуе Аляксандр Сальнікаў, мастак.

8 жніўня 75 гадоў спаўняецца Юрыю Багданаву, паэту, крытыку, перакладчыку.

9 жніўня 60-годдзе адзначае Марыя Гулегіна, спявачка, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь.

Рэдакцыя і рэдкалегія часопіса «Вожык» выказвае шчырыя спачуванні рэдактару адзела літаратуры Вераніцы Аляксандраўне Мандзік з прычыны смерці дарагога ёй чалавека — БАЦЬКІ.

мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» Форт № V (11.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

8 жніўня — на літаратурную прызбу

«У сяброўстве з кнігай праляцела лета» для юных чытачоў з удзелам Міколы Леўчанкі ў межах акцыі «Лета з добрай кнігай» на летнюю пляцоўку каля Быхаўскага раённага цэнтра дзіцячай творчасці (м-н Колас, д. 70а) (17.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

2 жніўня — на сустрэчу з брэсцкімі пісьменнікамі, прымеркаваную да 75-й гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, у філіял музея

У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрываецца міжнародная выстаўка «Старажытныя грошы ўсходу — срэбра і папера», арганізаваная сумесна з Шэньянскім фінансавым музеем (Кітайская Народная Рэспубліка). Шэньянскі фінансавы музей — адзін з самых буйных і папулярных у Кітаі музеяў фінансавага профілю, які беражліва захоўвае традыцыі камерцыйнай і дзелавой сталіцы паўночнага ўсходу КНР. У 2018 годзе ўстановай падпісана дамова аб супрацоўніцтве з Нацыянальным гістарычным музеем Беларусі. Шэньянскі музей валодае ўнікальнай калекцыяй у больш за 6000 манет, банкнот, зліткаў каштоўных металаў і іншых грашовых сродкаў, якія выкарыстоўваліся ў Кітаі з найстаражытнейшых часоў і да нашых дзён.

Свята карэйскай культуры адбудзецца заўтра ў Верхнім горадзе Мінска, паведамлілі ў Пасольстве Рэспублікі Карэя ў Беларусі. Госці свята змогуць трапіць у так званую карэйскую хвалю, паслухаўшы творы сучаснага напрамку карэйскай папулярнай музыкі — *K-pop*. Традыцыйную культуру Краіны ранішняй свежасці прадставіць творчы калектыў «Арыранг» з карэйскімі танцамі і іграй на ўдарных інструментах. Выступаць і спецыяльна запрошаныя госці — калектыў *DoodulSori*. Гасцей чакаюць урокі каліграфіі, традыцыйныя карэйскія гульні, інфармацыйны стэнд пра Рэспубліку Карэя, сэлфі ў тэматычнай фотазоне. Арганізатарамі мерапрыемства выступаюць Мінгарвыканкам, Асацыяцыя беларускіх карэйцаў і Пасольства Рэспублікі Карэя ў Беларусі.

Больш за 300 артыстаў з усяго свету выказалі жаданне паўдзельнічаць у II Мінскім міжнародным фестывалі цыркавага мастацтва, які пройдзе ў Беларускім дзяржаўным цырку з 19 па 22 верасня. У выніку ўдзельнікамі фестывалю, паводле інфармацыі БелТА, стануць каля ста майстроў цырка з Бразіліі, Чылі, Кітая, Аўстраліі, Эфіопіі, Ізраіля, КНДР, Румыніі, Малдовы, Украіны, Казахстана, Расіі і, вядома, Беларусі, якія ў дзвюх праграмах пакажуць 26 разнажанравых нумароў. Падчас фестывалю будуць адабраны 15 лепшых нумароў для новай праграмы «Брава», якая пройдзе ў Белдзяржцырку з 27 верасня па 8 снежня.

Прэ’ерай «Яшчэ раз пра каханне» завяршае 93-і тэатральны сезон Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа ў Віцебску. Спектакль уключае ў сябе пяць гісторый паводле апавяданняў Васіля Шукшына. Пастаноўку ажыццяўляе заслужаны дзеяч мастацтваў Расіі Юрый Пахомаў. Ён жа — аўтар інсцэніроўкі і музычнага афармлення спектакля. Мастак-пастаноўшчык — Андрэй Жыгур. Пераклад апавяданняў на беларускую мову зрабіў Аляксей Замкоўскі. Рэжысёр Юрый Пахомаў стварае на сцэне даверлівую размову артыстаў з глядачом, прапануе краёвыя жыццёвыя карціны, напоўненыя ўнікальным гумарам, прастагой і самабытнасцю, адзначылі ў тэатры. І хоць атмасфера спектакля захоўвае прыкметы 1960—70-х, але тэма пастаноўкі — па-за часам.

У Францыі праходзіць буйны фестываль паветраных шароў, паведамляе *Le Soir*. Латарынгскі сусветны фестываль паветраных шароў і дзейны ў свеце пачынаючы з 1989 года, доўжыцца 10 дзён, паветраныя шары запусаюць днём і ўначы. Сёлета ён праходзіць з 26 ліпеня па 4 жніўня. Месцам правядзення стала былая ваенная база НАТА Шамбле-Бюсьер. Менавіта тут праходзіць спаборніцтва і выстаўкі. Галоўнай падзеяй фестывалю з’яўляецца адначасовы запуск некалькіх соцень паветраных шароў. Фэст праводзяць кожны няцотны год.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

землякі

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

ГЭТЫ НЯЎРЫМСЛІВЫ
АНИСА...

Бадай, няма ў Наваполацку сярод музыкантаў і ўвогуле прыхільнікаў культуры тых, хто б не ведаў Анісу — так называе сябе сам і дазваляе называць іншым Сяргей Анішчанка. Узгадваю другую палову васьмідзясятых, калі аднойчы на пасяджэнне літаб'яднання «Крыніцы» прыйшлі маладыя наваполацкія рокеры і хударлявы жывы маладзён, які быў, што адразу кідалася ў вочы, у іх за галоўнага, сказаў, што яны хочуць спяваць песні на вершы наваполацкіх паэтаў.

Мы спачатку паставіліся да іх жадання крыху з недаверам і запрасілі юных музыкантаў папрысутнічаць на пасяджэнні. Хлопцы згадзіліся і ўважліва сачылі за ходам абмеркавання нашых твораў.

Аніса з сябрамі прыйшоў да нас і ў наступны раз і паказаў толькі што напісаную песню на вершы аднаго з «крынічанаў». Так нарадзілася творчае супрацоўніцтва мясцовых паэтаў з наваполацкім гуртом «Поиск», які пад нашым уплывам стаў «Пошукам».

А неўзабаве Аніса арганізаваў рок-клуб, які і стаў першапраходцам беларускамоўнага рока.

Гэта быў час, калі ў малады горад, як у нейкую рок-сталіцу, з'язджаліся на канцэрты гурты з Мінска і іншых гарадоў Беларусі. Энергія Аніса біла, як гаворыцца, праз край. Ён стварае і іграе ў групах «Рокаш», «Кадэцкі корпус», «Грунвальд», з'яўляецца дырэктарам групы «Мясцовы час», якая стала славутой і папулярнай сярод моладзі не толькі Беларусі.

Аніса ездзіць на гастролі, бярэ ўдзел у самых розных фестывалях, а неўзабаве і сам арганізоўвае фэст «Рок-кола», які праводзіўся ў маладым горадзе 17 гадоў запар.

І дзіва, такі нібыта тыповы для таго часу «нефармал» знайшоў паразуменне з гарадскімі ўладамі, камсамольскім актывам. Разам яны арганізавалі дзіцячы музычны фестываль «Халі-Хало». Пасля конкурснага адбору па ўсёй рэспубліцы з'язджаліся ў Наваполацк фіналісты, некаторыя з якіх потым выраслі ў прафесійных эстрадных артыстаў.

У журы фестывалю разам з Анісам тады ўваходзілі Іна Афанасьева, Ларыса Грыбалёва, Кірыл Слука, іншыя эстрадныя зоркі, якія з задавальненнем прыязджалі ў малады горад.

Аніса не спыняўся ў сваіх творчых планах. Нягледзячы на даволі яршысты неспакойны характар, які, часам, прыводзіў да сутыкненняў з рознага роду бюракратамі і прыхільнікамі стэрыльнасці і цішыні, яму ўдалося зрабіць нямала, нават заснаваць свой аматарскі тэатр, які назваў «Зніч». Самі пісалі п'есы, самі ігралі на сцэне, адзін час іх узяў пад крыло Полацкі ўніверсітэт.

Скажу, што Аніса праявіў сябе і як тэатральны мастак, бо многія эскізы для сцэны і іншае афармленне ў студэнцкім клубе рабіў сам.

Аднойчы Сяргей прызнаўся, што адчуў у сабе акцёрскі і музычны талент у сем гадоў. Выступаў перад сваякамі, іграў на каробках ды бляшанках мелодыі з мультфільмаў.

Потым з'явілася гітара, з якой Сяргей Анішчанка не развітваецца і сёння. Я ўдзячны яму за песні на мае вершы, якія ён неаднаразова выконваў на сваіх канцэртах. У 2008 годзе на сцэне Наваполацкага палаца культуры ён вёў мой творчы вечар.

Сёння Сяргей Анішчанка — шчаслівы бацька і дзед, які адсвяткаваў 55-годдзе.

Але на сцэне і ў тэатры ранейшы — малады і рухавы Аніса, якога ўсе прывыклі такім бачыць і чуць.

Свята лета, свята паэта

У гэтыя выхадныя тут адбылося традыцыйнае свята паэзіі і музыкі — фестываль «Ракуцёўскае лета». Зноў на падворку гучалі вершы Максіма Багдановіча і вершы тых, хто ідзе за ім па паэтычным шляху.

«Мяне шчыра захапляе тая повязь часоў, тое спадкаемства, якое існуе ў нашай літаратуры. Нашаніўцы ды пісьменнікі 20—30-х гадоў мінулага стагоддзя, потым — лепшыя пісьменнікі, якія раскрыліся ў 60-я гады, пасля былі падзвіжнікі, якія працавалі дзеля адраджэння ў канцы 80-х... Ёсць тыя, хто плённа працуе і зараз. Гэта тычыцца і навукоўцаў. Усіх людзей, якія ствараюць тую самую тонкую матэрыю, якая трымае нас на нашай зямлі, дазваляе нам пачувацца беларусамі», — разважаў Міхаіл Бараноўскі, загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча ў Мінску. Павіншаваць аматараў творчасці паэта прыехалі і адмысловыя госці: Маргарыта Пярова, прадстаўніца роду Лычкоўскіх, гаспадароў фальварка, Ірына Ніжанкоўская, унучатая пляменніца Аляксандра Уласава, аднаго з заснавальнікаў і рэдактараў выдання «Наша Ніва», і Вольга Дашкоўская, прадстаўніца роду Багдановічаў. Ускладаючы васількі да мемарыяльнага каменя на ўездзе ў Ракуцёўшчыну, Вольга Дашкоўская прамовіла: «Слова — найлепшы помнік для ўсіх пісьменнікаў». Усе вакол віншавалі адно аднаго са святам — традыцыя, варта ці не самага рамантычнага з беларускіх аўтараў, — святкаваць лета, святкаваць творчасць, святкаваць шчасце.

...Сонца сягае зеніту, а на традыцыйнай сцэне пачынаецца канцэрт. Свята, звязанае з беларускім пісьменнікам, амаль немагчыма ўявіць без фальклорных калектываў. Пачынаюць, па традыцыі, калектывы маладзечанскай зямлі.

Зусім хутка беларуская мова загучыць дзіцячымі галасамі: далучаюцца да ўрачыстасці выхаванцы Красненскага сельскага дома культуры. Пасля будучы прывітальныя словы, вершы, музыка, выступленні творцаў з Мінска і Мінскай вобласці — канцэртная праграма налічвала больш чым дваццаць нумароў. Тыя, хто згадаў Максіма ў сваіх вершах або чытаў ягоныя, рабілі гэта шчыра, пераканаўча, эмацыянальна. А вакол усё зіхацела — самы разгар «Ракуцёўскага лета».

Але не толькі канцэртамі вабіла Ракуцёўшчына ў гэты дзень. Супрацоўнікі музея распрацавалі квест, які дазволіў

наведвальнікам не толькі адчуць агульную атмасферу, але і глыбей зразумець вытокі свята. Квест прымусіў прайсціся па ўсіх будынках комплексу, крыху пазнаёміцца з побытам фальварка, які панавалі ў пачатку мінулага стагоддзя, прачытаць вершы пісьменніка — на сценах пакоя, дзе жыў Багдановіч, размешчаны старонкі з «Вянка».

Падчас экскурсій і квестаў па фальварку супрацоўнікі музея асабліваю ўвагу ўдзялілі аднаму з пакояў — памяшканню, якое ў экспазіцыі ператварылася ў дзіцячы куток. Тут гучалі кранальныя гісторыі пра тое, як малады Багдановіч марыў пра дзяцей, уяўляў, якой была б яго маленькая дачка. У фантазіі прысутных гэтыя гісторыі выклікалі сюжэты з летняга

паэтаў, прысвечаных Багдановічу, — трэба было пазнаць аўтара радкоў. Заклучная частка — майстар-клас па напісанні лімерыкаў (цвёрдая форма жартаўлівых вершаў) пра Максіма Багдановіча. Больш за ўсё ўдзельнікаў зацікавіла менавіта першая гульня. І на пытанні, дарэчы, адказвалі лёгка. Дзіцячыя гады Багдановіча, тое, як

яго пакінулі на другі год у гімназіі, не да канца здзейснення творчыя планы — знаёмства з паэтам становілася ўсё бліжэй.

Аматараў адукацыйнай праграмы фэсту было дастаткова. Тыя, хто праходзіў квест, атрымлівалі ў падарунак кнігі — трохтомнікі Максіма Багдановіча.

Паблукаўшы па ваколіцах, выпіўшы вады з крыніцы, схаваўшыся ў пакоях ад дзённай спекі, пакаштаваўшы гарбаты з зёлкамі (куточак з самаварам і разнастайнымі варэннямі, арганізаваны эксадызібай «Дайнаўскі двор», знаходзіўся пад дрэвамі збоку ад гаспадарскай хаты), удзельнікі фэсту мелі магчымасць уявіць, як тут жыў дзевятнаццацігадовы Максім Багдановіч падчас вакацыяў.

Ад гукаў канцэрта немагчыма было схавацца ні ў адным кутку сядзібы. І ў гэтым — галоўнае падабенства свята з Максімавым летам 1911 года: усюды гучала беларуская мова і вершы. Малады паэт выкарыстоўваў гэты час для таго, каб удасканаліць валоданне беларускай мовай. Яго суседзі па фальварку — Эмілія Шабуня і яе двухгадовая дачка Яніна, а таксама сястра гаспадары Ядвіся Русецкая — дапамагалі яму: выпраўлялі памылкі з канчаткамі і вымаўленнем. Успамінаў самога Максіма пра тое лета, на жаль, не засталася. Напэўна, творчай працы ў яго і так было даволі, часу на вядзенне дзённікаў не хапала. Але ёсць запісы, зробленыя Янінай Шабуняй па ўспамінах яе маці Эміліі. У іх — малады, шчаслівы хлопец, захоплены літаратурай, бавіць лета ў беларускім фальварку.

Атмасфера свята, атмосфера месца быццам сцерлі той драматызм, якім прасякнуты асацыяцыі з Багдановічам. Фестываль, падобны гэтаму, велікі патрэбны. Яны збліжаюць далёкіх класікаў і звычайных людзей, ставяць іх твар да твару і заахвочваюць да размовы. І не існуе ніякіх бар'ераў, бо «ўсе мы разам лямі да зор», як пісаў Максім Багдановіч.

«Крытыка — яшчэ і паэзія рызыка...»

У гэтым быў перакананы Віктар Каваленка. Выбітны крытык, літаратуразнаўца, прэзаік. Акадэмік, заслужаны дзеяч навукі. За ўдзел у двухтомным даследаванні «Гісторыя беларускай дакастрычніцкай літаратуры» і «Гісторыя беларускай савецкай літаратуры» (на рускай мове) быў уганараваны Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа. За кнігу «Прага духоўнасці» — Літаратурнай прэміяй Саюза пісьменнікаў СССР. Сярод узнагарод — медаль Францыска Скарыны. Гэта тое, што ведаюць многія. Аднак ёсць тыя, хто быў знаёмы з асобай творцы і даследчыка бліжэй. Якім бачылі яго вучні, калегі? Яны з удзячнасцю згадваюць свайго настаўніка, 90-гадовы юбілей якога нядаўна быў адзначаны паслядоўнікамі.

Усім, хто бярэцца за пярэ, Віктар Каваленка пакінуў запавет: «...Літаратар павінен быць аптымістам. Цвярозым, разважлівым, самааглядным, але аптымістам, бо яго імкненні так або інакш судакранаюцца з інтарэсамі будучыні. Інакш будзе страчвацца сам сэнс яго працы».

Пачатак 1980-х. У Раўбінчах з Алесем Адамовічам.

Віктар Антонавіч добра ведаў літаратурны працэс. Як прафесійны крытык ён быў непарыўна звязаны з літаратуразнаўствам, а дакладней — з гісторыяй і тэорыяй літаратуры. Гэта стварыла навуковую базу для яго крытычнай дзейнасці, прадстаўленай у розных жанравых формах (аглядны і праблемны артыкул, рэцэнзія, палемічны нататкі і інш.) Такім чынам аўтар, разглядаючы самамэтай творы, у якіх адлюстроўваліся розныя этапы развіцця грамадства і літаратуры, прасочваў эвалюцыю беларускай крытыкі (і літаратуры, вядома), умацоўваў яе метадалагічныя асновы.

У даследчыка было сваё бачанне крытыкі і ўяўленне пра асобу крытыка. У артыкуле «Думкі пра сучасную беларускую крытыку» ён напісаў: «Час ад часу крытыцы патрэбны погляд на самую сябе як бы збоку, каб лепш усвядоміць сваё становішча ў літаратурным працэсе. Чарговы акт самапазнання — гэта і ёсць чарговы зрух наперад. Праўда, размова пра крытыку не можа быць самамэтай. Яна апраўдваецца толькі намерам яшчэ больш наблізіць яе да літаратурнай дзейнасці. Пісаць пра крытыку — азначае таксама пісаць і пра літаратуру і яе праблемы, бо толькі ў сувязі з імі становяцца значнымі прафесійныя інтарэсы ўласна крытычнага жанру».

У тэарэтычных артыкулах Віктар Антонавіч адзначаў, што традыцыі беларускай крытыкі не вельмі багатыя, але яны ёсць, толькі, на вялікі жаль, слаба вывуча-

ны. Ён раіў «навукова падысці да крытычнай спадчыны мінулага, уважліва і прафесійна паглядзець, што з надрукаванага тады цікавае, правільнае, метадалагічна грунтоўнае». З улікам гэтага сцвярджаў наступнае: «У крытыцы мінулых гадоў, акрамя ўсяго іншага, мы можам павучыцца смеласці ацэнак. Крытыка — яшчэ і паэзія рызыка. Той крытык захапляе і вядзе, хто смелы ў прагнозах і ацэнках. Вяласць ацэначнай пазіцыі, вырагавальнае «і так і гэтак» робіць увесь занятак крытыка нецікавым. Крытык можа памыляцца, але ў яго павінна быць пазіцыя».

Згадваючы меркаванне Варлена Бечыка пра тое, што «натхненне, эмацыянальнасць, вобразнасць мыслення — неад’емныя якасці сапраўднай крытыкі», хочацца прывесці яшчэ адно выказванне В. Каваленкі: «Нашай крытыцы не хапае тэмпераментнасці, звычайнага хвалявання і захаплення. Таму ў рэспубліцы даволі слабы грамадскі рэзананс крытыкі. Але тэмперамент крытыка выходзіць на глыбіні пранікнення ў змест твора. Як мала ў нас на старонках друку сур’ёзнай палемікі, спарборніцтва вынашаных канцэпцый, сутыкнення поглядаў».

Віктар Каваленка быў перакананы, што ад асобы крытыка залежыць «сіла крытыкі, яе грамадскі аўтарытэт», а яшчэ важна, «у якой ступені крытык чуйны да сучаснасці, які яго тэарэтычны багаж, ці актуальныя яго ідэйныя імкненні і ці сталае яго майстэрства». «Не апошняе значэнне набываюць і чыста чалавечыя якасці, прынцыповасць, шчырасць, добразычлівасць. Але быць добразычлівым не значыць быць усёдаравальным».

Усё гэта было ўласціва Віктару Антонавічу. Алесь Адамовіч адзначаў: «Галоўная рыса яго як асобы, як пісьменніка, як крытыка — прынцыповая дабрыва. Не ў тым сэнсе, што дрэннае ў творы ці літаратуры не ацэньваецца ім з адпаведнай праўдзівасцю. Гэта не так: крытык гэты надзвычай шчыры. Але так ужо натура яго складалася, што ад шчырасці і неабходнасці гаварыць суровую праўду і толькі праўду аўтарам, пісьменнікам крытык сам пакутуе, магчыма, больш за тых, хто ім крытыкуецца...»

«Час ад часу крытыцы патрэбны погляд на самую сябе як бы збоку, каб лепш усвядоміць сваё становішча ў літаратурным працэсе. Чарговы акт самапазнання — гэта і ёсць чарговы зрух наперад. Праўда, размова пра крытыку не можа быць самамэтай. Яна апраўдваецца толькі намерам яшчэ больш наблізіць яе да літаратурнай дзейнасці».

Мне пашчасціла ведаць гэтага незвычайнага чалавека. Пасля заканчэння філалагічнага факультэта БДУ ў 1973 годзе я паступіла ў аспірантуру Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы. Два гады вучылася завочна і настаўнічала ў Мінскім раёне. У 1975—1977 гг. працягвала навучанне з адрывам ад вытворчасці, а з мая 1977 па 2000 год працавала ў гэтай навукова-даследчай установе.

Акадэмія навук уяўлялася мне сапраўдным храмам навукі. Я трапіла ў калектыў вядомых даследчыкаў беларускага прыгожага пісьменства, сярод якіх быў і Віктар Антонавіч. Радасна было апынуцца ў Інстытуце літаратуры і разам з тым крыху боязна. Але з першых дзён знаёмства, пачынаючы з уступнага экзамену пры паступленні ў аспірантуру, адчула прыязнасць і добрае стаўленне да нас, маладых.

Асаблівай цеплынёй і добразычлівасцю вылучаўся В. Каваленка. Мне здаецца, што такія яго адносіны да моладзі былі праяўленнем не толькі выдатных чалавечых якасцей, найперш дабрывы, але і педагогічнага таленту. Віктар Антонавіч дапамагаў нам увайсці ў асяроддзе навукоўцаў, хацеў, каб мы не адчувалі сябе тут чужымі. Ён выходзіў новае пакаленне крытыкаў і літаратуразнаўцаў не толькі на прыкладзе ўласных даследаванняў, але і сваёй зацікаўленасцю нашай працай над дысертацыяй, падрыхтоўкай артыкулаў, тэзісаў выступленняў. Гэтая яго неаб’якаваць, маральная падтрым-

Другая палова 1980-х гг.

ка вельмі дапамагала нам. Калі даводзілася выступаць на канферэнцыі, ён заўсёды казаў добрыя словы, знаходзіў, за што пахваліць, даваў карысныя парады.

Ён апекаваў нас і тады, калі мы ўжо выконвалі пла навья тэмы. Падтрымліваў пры іх публічным абмеркаванні. Па нашым настроі адчуваў, калі нам было дрэнна, і як мог супакойваў, абнадзейваў, суцяшаў. Шчыра радаваўся нашым поспехам і цешыўся, калі нашы вочы святліліся шчасцем, нібы мы былі яго дзецьмі. Такі ён быў чалавек: сапраўдны інтэлігент, «арыстакрат духу», выхаваны, далікатны, высакародны, добразычлівы, спагадлівы, усмешлівы («чалавечны чалавек») і разам з тым прынцыповы. Ні пасады, ні званні, ні ўзнагароды не змянілі яго чалавечую сутнасць.

Асоба Віктара Антонавіча прыадкрылася мне раней невядомымі гранямі праз знаёмства з яго аўтабіяграфічнымі творами: эсэ «Вёска — як многія, і лёс мой — як у многіх», успаміны «Складанае жыццё», «Устанаўлівалася новая ўлада», «Так пачалася вайна», апублікаванымі ў кнізе «Памяць: гісторыка-дакументальная хроніка Валожынскага раёна».

Гэта лірычная споведзь пра малую радзіму, бацькоў, аднавяскоўцаў, людзей, што чымсьці запомніліся аўтару і паўдзейнічалі на яго свядомасць, пачуцці. Асабліва крапае апавед пра бацьку: «Я не хацеў бы ідэалізаваць свайго бацьку. Чалавек ён супярэчлівы: цягнуўся да кнігі і меў адначасова шмат мужыцкіх рыс. Бываў і несправядлівы. І ўсё ж было ў ім нешта ад прыроджанага высакародства, нейкія душэўныя парывы да жыццёвага хараства». Відавочна, што менавіта гэтыя вызначальныя якасці характару бацькі перадаліся сыну. Аўтабіяграфічныя творы раскрываюць пісьменніцкі талент В. Каваленкі, аўтара рамана «Падвышанае неба», які, на жаль, не паспеў раскрыцца. Яго дачка, Таццяна Бельская, паведаміла мне, што ў бацькавым архіве захоўваюцца накіды яшчэ да двух раманаў — «Фронт» (урыўкі з гэтага твора друкаваліся ў «Мінскай праўдзе») і «Вяртанне да віны».

Ён вельмі любіў сваю сям’ю, аберагаў яе, жыў радасцямі і трывогамі сваіх блізкіх. Ён быў верным сябрам. Аб гэтым сведчыць яго сяброўства з Алесем Адамовічам і Дзмітрыем Бугаёвым. Ён адчуваў хараства жыцця, нягледзячы на яго складанасць і часам бязлітасную жорсткасць, якая не абмінула і яго.

90-годдзе з дня нараджэння В. Каваленкі мы адзначам у Год малой радзімы, што таксама сімвалічна. У свой час Віктар Антонавіч завяршыў сваю лірычную споведзь такімі словамі: «Я шмат чым абавязаны роднай вёсцы і родным мясцінам. Яны спарадзілі ў маім сэрцы пачуццё замілавання да ўсяго беларускага краю, тут я ўпершыню ўведаў і ўсвядоміў, што я беларус. Да вобраза роднай вёскі і яе людзей я вяртаюся душой зноў і зноў — і гэта дапамагае жыць і працаваць».

Творчая спадчына Віктара Каваленкі — крыніца духоўнасці. Яна не страчвае сваёй актуальнасці, бо скіравана ў будучыню.

Таццяна ДАСАЕВА
Фота з сямейнага архіва В. Каваленкі

«Хто скажа — нешчаслівая? Яшчэ якая шчасная!»

Нягледзячы на цяжкі лёс, яна застаецца чалавекам надзвычай моцнага духу, які працягвае жыць, змагацца і дарыць радасць людзям. Больш за 40 гадоў Ніна Кавалёва прыкавана да ложка. Міжволі ўспамінаецца святая блажэнная Матрона Маскоўская, якая была зусім бездапаможнай па мерках зямнога існавання. Але Бог даваў ёй сілы, і яна дапамагала людзям. Так і Ніна Кавалёва цярдліва нясе свой крыж, пры гэтым умее быць шчаслівай. Найвялікшая сіла духу. І гэтаму вельмі хочацца ў яе павучыцца.

Нарадзілася Ніна Дзмітрыеўна ў вёсцы Еськаўка Дрыбінскага раёна Магілёўскай вобласці. Пасля заканчэння Дрыбінскай сярэдняй школы паступіла на вучобу ў Аршанскае прафтэхвучылішча. Два гады аддала вучобе, з 1965 па 1967 год працавала ткачыхай на Аршанскім ільнокамбінаце, затым у Краснаярску і Днепрапятроўску.

Жыццё зламалася ў 21 год. З гэтага часу пачаліся выпрабаванні. Хвіліны

роспачы, дні бязвыхаднасці, першая радасць перамогі — над сабой, над лёсам, над цяжкай хваробай.

У 28 гадоў Ніна Кавалёва пачала складаць вершы. Першыя яе творы былі надрукаваны ў 1978 годзе. А ў 1979-м ёй пашчасціла пазнаёміцца з загадчыкам аддзела культуры газеты «Советская Белоруссия» Раманам Ярохіным, які дапамог пачынаючай паэтэсе ўдасканаліць майстэрства. Ніна Дзмітрыеўна ўспамінае, як па некалькі разоў ён вяртаў ёй творы, перакрэсленыя чырвоным алоўкам. Дапрацоўвала, а яны зноў вярталіся з заўвагамі. З гадамі вершы пачалі з'яўляцца ў абласным і рэспубліканскім друку, а пазней былі ўключаны ў калектыўныя зборнікі.

У 1986 годзе Ніна Дзмітрыеўна разам з бацькамі пераехала ў Горкі. І тут, нягледзячы на хваробу, пачалося паўнацэннае жыццё. На яе кватэры праводзіліся сустрэчы са студэнтамі, школьнікамі, аматарамі паэзіі. У 1993 годзе пры падтрымцы Горацкага раённа-

га гісторыка-этнаграфічнага музея выйшаў першы зборнік вершаў «Напиток певчих птиц».

У 1997 годзе Ніну Кавалёву прынялі ў Саюз пісьменнікаў. Штогод пры падтрымцы народнага літаратурнага аб'яднання «Роднае слова» выходзяць кнігі яе вершаў. Сёння на рахунку паэтэсы 24 зборнікі для дарослых і дзяцей.

Ад простых слоў аб прыродзе, аб роднай зямлі ішла яна да вершаў аб сэнсе жыцця, да высокай духоўнасці. Аб тым сведчаць і назвы яе паэтычных зборнікаў: «Отдайте ближнему долги», «Строится храм», «Двери милосердия», «Моей души колокола». Званы яе душы напамінаюць аб вечных ісцінах:

*Зірнуць наўкол — і раптам азарыцца
Святлом ад спраў, прыгожых, як любоў.
Тварыць дабро і тым не ганарыцца
Адны святыя могуць зноў і зноў.*

Майстры паэтычнага слова і чытачы даўно ацанілі творчасць Ніны Кавалё-

вай. «Калі вершы для мяне — гэта зямля, то песня — гэта неба, а каму не хочацца ўзляцець над зямлёй», — прызнаецца Ніна Дзмітрыеўна.

Некаторыя з яе твораў пакладзены на музыку кампазітарамі Аляксандрам Кажурыным, Сяргеем Ганабелевым, Барысам Магаліфам, Валянцінай Макеевай. Пранікнёна гучаць радкі з песні «Беларусі»:

*Якая ты бялюткая, з заснежанымі
ранкамі,
З танючкімі Анюткамі,
з дапытлівымі Янкамі,
Якая ты імклівая, твая дарога ясная,
Хто скажа — нешчаслівая? Яшчэ якая
шчасная!*

Вершы Ніны Кавалёвай, якая гэтымі днямі адзначыла сваё 70-годдзе, ідуць ад сэрца, іскрацца дабрынёй, радасцю жыцця, разуменнем яго сэнсу.

Людміла ДЗЕРУЖКОВА

Багоўка на крыжы

Удала «закручваць» сюжэт — неаспрэчная здольнасць Гапеева-празаіка. Ён умее надаваць тэксту дужа важную здольнасць — чытальнасць. А ў нашай моўнай сітуацыі грэбаваць такім не даводзіцца. Творы Валерыя Гапеева смела можна раіць сябрам і сваякам. На сярэдзіне не адкінуць.

Не расчараваў і храналагічна апошні яго раман «Пазл», які летась пабачыў свет у сталічным выдавецтве «Галіяфы». Гэта — выбуховая сумесь вербераўскай гульні з лёсамі герояў, лук'яненкаўскай (той, што «Дазоры») «містыкі з завулку» ды самай што ні ёсць беларускай ідэнтычнасці. І, дужа важна, часткі яго пазла не схематычныя. Кожная «шрубка сістэмы» (у розных значэннях слова) — чалавек з пазнавальным тварам, жыццёвым багажом і яркім характарам.

«Пазл» мае тры выразна акрэсленыя планы: сацыяльны, прыватны і містычны. Цяжкі пачак з цукрам — акрэслены сімвал грамадскага ладу, пясчынкі — амаль бязважкія яго складнікі. Поўны атрутнай крыві клешч і жменя жвіру з могілак — сімвалы пакарання вышэйшым Судом. Усе яны ў нечым прадвызначаюць лёс. Аднак не ўсё так празрыста. Кожны фрагмент пазла ўсё ж мае варыянты счাপлення... Кожная гадзіннікавая стрэлка выбірае лічбу, на якой затрымацца.

нікаць у хвораі галаве няшчаснага чалавека?

Аднак, пазіраючы быццам зверху, панарамна чытач разумее: усё не выпадкова. Ваенкам бярэ хабар, сеткурабіцу ад дзікіх жывёл зразаюць для лецішча, жонкі — нявесткі ўплывовых людзей могуць ездзіць у нецвярозым стане, урачы — згодна з сітуацыяй мяняць

Сучасныя трагедыі могуць закручвацца і чвэрць стагоддзя назад. Чаму раптам паспяховы Віктар Анішчук губляе ўсю сям'ю? Чаму энцыфалітны ўкус здараецца менавіта з яго сынам-прызыўніком? Чаму ўвогуле прызываюць Максіма, калі давалі адгэрміноўку? Чаму тэрапеўт не заўважае яўных прыкмет хваробы ў ваенкамаце? Чаму лось выскоквае на празную частку менавіта перад аўтамабілем жонкі? Ды і колькі яшчэ пакутлівых пытанняў можа ўз-

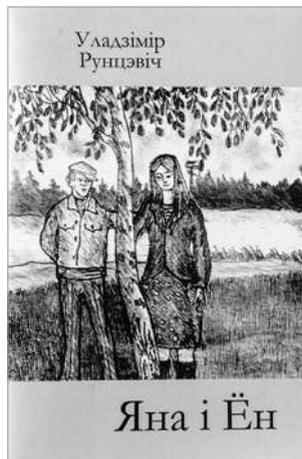
запісы ў картцы. І, галоўнае, — нельга спрачацца з праклёнам, зробленым на крыві ўласнага загубленага дзіцяці... Усім удзельнікам страшнай драмы паступова вяртаецца боль, які яны ўчынілі. І нават журналіст Зміцер, які меў намер дакапацца да ісціны, губляе сілы пад прэсам акалічнасцей...

У кнізе Валерыя Гапеева няма ніводнай выпадковай дэталі. Стрэльба заўсёды цалая. І пры гэтым аўтар паспявае шырока, часам іранічна (але ніколі не гіпербалізавана) паказваць злабздэнныя праблемы сучаснай Беларусі. Відавочна, што ён добра ведае і жыццё глыбінкі, і жыццё багемнае. Тут вам і фарбаванне плота ў «няправільныя» колеры, і наркотыкі ў прыбытковых рэстарациях, і доўгія дыскусіі пра сексізм і аб'ектывацыю...

«...кожны з нас — багоўка на крыжы, і ў кожнага свой крыж» — прароча прамаўляе галоўны герой рамана. Думка аб неаспрэчнасці адказу за кожны свой учынак, драбнейшы крок — стрыжнявая ў творы. Беларусы маюць моцны культ продкаў: за памылкі бацькоў адказваць дзецям і ўнукам. Мы пачынаем, але не нам заканчваць.

Юлія АЛЕЙЧАНКА

На матыў вечнага?

Лірычную паэму «Яна і Ён...» Уладзімір Рунцэвіч напісаў у сталым веку, маючы багаты жыццёвы досвед. Каханне для яго — гэта не імгненны запал, а трывалая пачуццёвая дадзенья Богам. Матыў боскай сутнасці кахання прасочваецца на працягу ўсяго твора і застаецца адзіным рухавіком падзей.

Дзякуючы волі Усявышняга, Ён і Яна ўпершыню сустрэліся, закахаліся, ажаніліся і стварылі сям'ю. Алюзіі на Біблію («Напачатку было слова») наводзяць пільнага чытача на думку, ці не Адам і Ева сталі правобразамі лірычных герояў твора. Паэт пакідае гэтае пытанне адкрытым.

Жанр, вызначаны аўтарам, напоўніцу апраўдвае сябе. Тут няма звычайнай традыцыйнасці: сюжэту, інтрыгі, су-

працстаяння, завязкі-развязкі. У лірычных герояў усё стабільна добра. Адзіная праблема обоіх — незразумелае ім самім хваляванне і беспрычынны сум, якія знікаюць пасля першай сустрэчы.

Акрамя кахання, у паэме можна заўважыць спробы аўтара разважаць на адвечную тэму жыцця і смерці. Пра яе нагадваюць паралелі з прыродай. Традыцыйна яе стан адлюстроўвае адчуванне герояў, а надвор'е і поры года мяняюцца адначасова з пераходам Яго і Яе з аднаго сацыяльнага статусу ў іншы: падлеткі — закаханыя — маладзёны — сям'я.

А вось да апісання прыроды Уладзімір Рунцэвіч падыходзіць даволі традыцыйна: выкарыстоўвае сталыя эпітэты («дожджык-грыбасей») і ўжо класічны для беларускай літаратуры вобраз кані, якая пакутуе і хоча піць. І зноў у пільнага чытача ўзнікае пытанне: гэта адсылка да больш вядомага верша Аркадзя Куляшова ці не надта ўдалая спроба абыграць знаёмы вобраз?

Акрамя паралелізму станаў прыроды і чалавека на ўзроўні тропазі, Уладзімір Рунцэвіч выкарыстоўвае ідэйны паралелізм. Жыццё лірычных герояў апісваецца без пачатку і канца, што стварае ілюзію, быццам яно бясконцае, вечнае, як Сусвет, як прырода. Падобную ідэю

сустракаем у «Адвечнай песні» Янкі Купалы. Дарэчы, і назва твора Уладзіміра Рунцэвіча «Яна і Ён» вельмі нагадвае назву Купалавай паэмы «Яна і Я»

Але да ўзроўня класіка Уладзімір Рунцэвіч не дацягвае: паэме не хапае навізны і дасканаласці. Усе вобразы, выкарыстаныя ў творы, даўно вядомыя чытачу. Калі б аўтар паспрабаваў нечакана іх абыграць ці пісаць у пльні постмадэрнізму... Але ж Уладзімір Рунцэвіч яўна імкнецца адпавядаць звыкламу гучанню сілаба-танічнага верша. І зноў-такі, гэта ў яго атрымліваецца не заўсёды. Рытм збіваецца, прымушаючы некалькі разоў перачытваць радок. І гэта не спосаб прыцягнуць увагу чытача да важнай думкі: «ламаныя» радкі не заўсёды нясуць істотную ідэйную нагрукку.

Але, нягледзячы на недахопы, паэма «Яна і Ён» Уладзіміра Рунцэвіча трывае чытача ў напружанні ад першай да апошняй старонкі. Такі эмацыянальны стан аўтар стварае за кошт вялікай колькасці рытарычных пытанняў, клічных сказаў, недагаворанасцей. І гэты станочны момант перасягае ўсе недахопы.

Паліна ЗАБЕЛА

Нібы харошкі

Часам здараецца так, што творчы пачатак раскрываецца ў розных жанрах. Іншы раз і ў сумежных. Найлепшае сведчанне гэтага — творчасць Сяргея Волкава. Найперш ён вядомы як майстар дзіцячай кніжнай ілюстрацыі. Аформіў больш за 300 кніг не толькі для выдавецтваў Беларусі, а і Расіі. Аднак Сяргей Анатольевіч яшчэ і піша арыгінальныя кнігі. Прычым заўсёды запатрабаваныя як самімі юнымі чытачамі, так і крытыкамі. Дарэчы, як і ўся яго творчасць. Член Саюза мастакоў і Саюза пісьменнікаў Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь. Піша, як і малое, па-майстэрску.

Пацвярджае гэта і новая кніга Волкава-мастака і Волкава-паэта «Огородники», што ўбачыла свет дзякуючы Выдавецкаму дому «Звязда». Вышла яна ў папулярнай серыі «Вясёлы калейдаскоп». І малюнкамі, і зместам як нельга лепш адпавядае назве. Атрымаўся сапраўды свайго роду калейдаскоп досціпу, усмешак, нечаканасцей, той гарэзлівасці, ад якой дзеці заўсёды ў вялікім захапленні.

І вершы, і малюнкi Сяргея Анатольевіча ўраджаюць, зацікаўліваюць, выклікаюць ў залежнасці ад твораў ці то ўсмешку, ці то роздум. Як відаць з паэтычных твораў, а гэта трынаццаць чатырохрадкоўяў, ствараліся яны аўтарам і з разлікам на сваіх унукаў. Самому аўтару таксама знайшлося на малюнках месца. Як і яго дачцэ, якая згадваецца ў адным з вершаў. Абоіх можна ўбачыць на малюнках. А яшчэ і такое прачытаць:

*«Ты как Агния Барто!» —
Мне сказала дочка.
И подумалось: «А то!
Как прожить без строчки!»*

Вершаваныя радкі Сяргея Волкава — гэта зусім не тое, што пэўны дзіцячы пісьменнік прыдумвае, пішучы што-небудзь для малых. У яго ўсё ўзята з самога жыцця. З той рэчаіснасці, дзе Волкаў-дзядуля бавіць вольны час са сваімі ўнукамі. Несумненна, шмат з чаго, пра што ён паведаміў, напісалася пасля размовы з імі. Дзеткі пра гэта гаварылі па-свойму, але сэнс выліўся ў шчырыя, прачулыя радкі.

А як шмат непасрэднасці ад усведамлення таго, што твой дзядуля — найлепшы ў свеце. Што заўгодна зробіць, каб парадаваць цябе, прынесці табе задавальненне:

*Сделал дедушка качели,
Мы летали вверх и вниз!
И сползли с них еле-эле...
То усталость, не каприз.*

Пасля падобных клопатаў і самім хочацца ў адказ неяк аддзячыць. Разважыўшы, гэта не так і складана: «Дедову машину / Вымыли мы дружно! / Кто с ведром, кто с тряпкой — / По колёно в луже!» Калі ж старацца, то і далей старацца. Кожнаму на лепшчы дапамога не лішняя. Разумеючы гэта, унуці заўсёды знаходзяць сабе заняткі:

*Вместе с бабушкой на грядках
Наведём порядок!
Огурцы и помидоры
Созревают рядом.*

Светлая, сонечная кніжка атрымалася! Свет, у якім жывуць дзеці, паўстае з яе старонак праўдзівым, такім, які ён ёсць у сапраўднасці. Хлопчыкі і дзяўчынкі любяць адпачыць, але не забываюць і пра тое, што канікулы не будуць працягвацца бясконца. Прыйдзе час зноў ісці ў школу. Сяргей Анатольевіч нагадвае пра гэта не дыдактычна (хоць у творах для дзяцей без павучання абысціся цяжка), а праз усмешку, укладзеную ў вусны сваіх зусім юных герояў:

*Как по школе мы соскучились!
По учебникам, подружкам.
Отдыхать совсем замучились,
Надоели нам игрушки.*

«Огородники» — тыя, вобразна кажучы, харошкі, якія падаюць свет маленства яшчэ больш прывабным. Кніга Сяргея Волкава, добры падарунак дзеткам, атрымалася надзіва маляўнічай і пазнавальнай.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Асілкі, цмокі ды чароўныя прыгажуні

Не толькі дзеці любяць казкі, дарослыя таксама ў захапленні ад іх. Не дзіўна, бо трапляючы ў чароўны свет, дзе адлюстравана мара чалавека аб ідэальным светаўладкаванні і справядлівым грамадстве (што б ні здарылася, у выніку праўда заўсёды перамагае, зло караецца, а дабрыва і сціпласць узнагароджваюцца), становіцца крыху шчаслівейшым, святла ў душы большае, урэшце, сам на нейкі момант адчуваеш сябе дзіцем, калі ўсё — магчыма. Выдатным падарункам і дзецям, і дарослым стала выданне беларускіх народных казак «3 рога ўсяго многа» (Мінск, Мастацкая літаратура, 2019), укладзенае Аксанаі Спрынчан.

Адметна, што многія з казак маюць сюжэты, агульныя не толькі з усходне-славянскімі, але і з усходнімі. Так, у вядомым шэдэўры ўсходняга фальклору «Тысяча і адна ноч» распаўсюджаны творы, дзе два браты зайздросцяць трэцяму, малодшаму, самаму кемнаму і ўдачліваму, і хочуць яго загубіць. Ён жа, з годнасцю прайшоўшы ўсе выпрабаванні (што чытаецца як ініцыяцыя), бярэ ў жонкі найлепшую прыгажуню і даруе тым, хто хацеў ад яго пазбавіцца. Пра тое ж і беларускія казкі «Івашка Мядзвежае Вушка» і «Іван Світаннік».

Сюжэтныя лініі іншых твораў перагукваюцца з біблейскімі (а некаторыя з тых біблейскіх — з яшчэ больш раннімі, месапатамскімі): пра незвычайнае паходжанне цуда-асілка (казка «Гарошак»), пра забойства немаўлят чаладнікамі жорсткага цара і пра тое, як мудрая маці ўратавала сваё дзіця (казка «Каваль»).

Ёсць і чыста беларускія сюжэты: пра беднага і багатага братаў, пра дзеду з бабай, якія дзівосным чынам здабываюць чароўную торбачку, што ратуе іх ад голаду, пра жорсткага прагнага пана, якому, колькі ні дай, усё адно будзе мала, ды іншыя.

Адметна, што сюжэт казкі «Як Сцёпка з панам гаварыў» мае падабенства з французскай песняй пад назвай «Усё добра, пани маркіза»: перакладзеная на рускую мову, яна стала наймаверна папулярнай у былым СССР. Поль Мізракі, аўтар французскага тэкста, як вядома, не прыдумаў яе, а запазычыў з даўніх твораў. Аналагічнае нешта ёсць у баладах аўстрыйскага паэта Анастасіуса Груна (XIX стагоддзе), і ў творчасці паэта-сагырыка Дзмітрыя Мінаева (XIX стагоддзе), і ў рускай народнай казцы са зборніка Аляксандра Афанасьева, і ў французскім скетчы «Англійская камедыя» (1837). Але самыя даўнія з вядомых звестак пра гэты сюжэт датуюцца XII стагоддзем, ён быў занатаваны ў зборніку займальных гісторый на латыні іспанскага астранома і багаслова Педра Альфонса «Вучыцельная кніга клірыка». Сюжэты ж для гэтай кнігі ўкладальнік браў з арабскай, персідскай і індыйскай літаратуры — зборнік шырока распаўсюдзіўся ў Еўропе.

Што да беларускіх народных казак, то на старонках выдання сустракаюцца знаёмыя ўжо Кашчэй Бессмяротны, Баба Яга, Цмок, цуд-птушка Нагай (ці ў іншай варыяцыі — Палугрыца), смелыя асілкі ды й простыя дзяўчаты і хлопцы, чыя сіла — у розуме. Перамагае пачвар герой з добрым сэрцам, чулы да ўсяго жывога, які спакушае бядзе іншай жывой істоты (птушкі, зверу). Не чакаючы ніякай узнагароды, проста робіць справу (напрыклад, ратуе птушанят ад смерці), а ў выніку пасыл дабра вяртаецца да яго павялічаны ў шмат разоў. Тут, відаць, адлюстравана народная мудрасць пра жыццё (а ва ўсходняй філасофіі — закон кармы), што ў тых ці іншых словах выказана ў фальклоры любога народа: што пасееш, тое і пажнеш. Цяжасці і перашкоды пераадоляе той, хто шануе старэйшых, умее чуць сэрца і не робіць учынкаў супраць сумлення.

Тэксты аповедаў напісаны жывой, вобразнай мовай (якая і павінна быць у казках). Прыказкі, прымаўкі, устойлівыя выразы — іх удосталь: «Праўду кажуць, што новае сіта на калочку вісіць, а старое — пад лавай ляжыць», «...пан — не пан, а так сабе паўпанак, бо ў цябе лоб нізкі, нос слізкі, от і відаць, што лізаў панскія міскі...», «не трасца пана трасе» ды іншыя...

Чытанне казак — добрая нагода стаць бліжэй з дзецьмі, дакрануцца да дзівосаў, згадаць пра тое, што цуды — магчымыя, калі ў іх верыць... А яшчэ яны ў недакучлівай форме вучаць чалавечнасці і дабрывы. Выдатнае афармленне кнігі (ілюстрацыі Дар'і Ганчарык-Чарняўскай, вокладка Алены Карабань) зробіць чытанне прыемным — а што яшчэ трэба для добрага настрою, для таго, каб хараша правесці час?

Яна БУДОВІЧ

Цуд. Страчаны і ўваскрэслы

Калі мне было 8 гадоў, 31 снежня, як звычайна, чакаў падарункаў ад дзядулі ў чырвоным халаце і з барадой. Але ў гэты дзень бацька быў не ў гуморы, і калі я падыхоў з пытаннем, ён сказаў, што Дзед Мароза не існуе. Гэта была трагедыя. Забойства. Забойства веры ў цуд. Было б цікава скласці статыстыку, колькі Дзядоў Марозаў «памірае» штогод.

Але ці можна насамрэч забіць цуд? Адказ на гэтае пытанне — у кнізе Надзеі Ясмінска «Мора ў чамадане, альбо Казка вяртаецца».

Пісьменніца працуе ў такім напрамку, як магічны рэалізм, умела спалучаючы элементы чарадзейства і рэальнае жыццё. Сюжэт будзеца на тым, што галоўная гераіня Марышка Лапіна, школьніца, а ў вольны час «чудасышчык», выявіла, што ў яе дом засяліўся таямнічы і падазроны сусед. Яна адразу разумее, што ён чараўнік, і спрабуе даведацца яго сакрэт, уключаючы ўсю сваю кемлівасць і вопыт дэтэктыва для раскрыцця гэтай справы.

Шмат у чым гэтая кніга падобная на звычайную савецкую дзіцячую казку, бо ў галоўнай гераіні самыя выдатныя і добрыя жыццёвыя ўстановаўкі: цікаўнасць, жаданне дапамагчы, любоў да школы і сяброў, цудоўныя адносіны з мамай. Ніякай ляноты, жадання збегчы

са школы, сварак з роднымі ў яе няма. Да радасці бацькоў, якія купяць гэтае выданне, у ім няма ніводнай згадкі пра гаджэты — дзеянні адбываюцца ў тыя часы, калі людзі яшчэ актыўна карысталіся хатнім тэлефонам. Кніга вучыць простым і добрым каштоўнасцям, падказвае, як знайсці чараўніцтва. Цуд — рэч вельмі старажытная, але ж... Ёсць антыкварныя крамы, закінутыя будынкі і шмат чаго яшчэ.

Можна ўбачыць таксама пераемнасць з больш даўнімі казкамі: напрыклад, пасланы злымі ведзьмакамі дзікі вінаград, лозы якога падываюцца з зямлі, з цемры, пакрываючы ўвесь будынак, імкнуча дабрацца да святла наверх дома і закрыць яго, апускаючы горад у змрок.

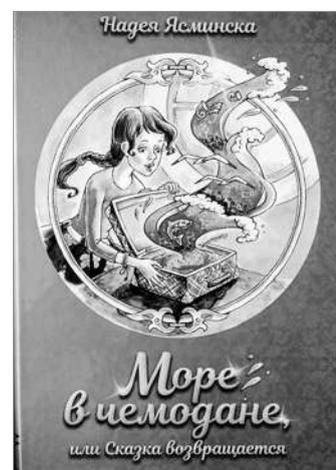
Кніга, прызначана для дзяцей малодшага школьнага ўзросту, але не пакіне аб'якавымі і дарослых. Ёсць у ёй і актуальныя праблемы нашага грамадства. Па-першае, булінг у школе. Мы чытаем, што ў класе быў хлопчык-хуліган, які кідаў у сваіх аднакласнікаў яблыкі, хаміў і абражаў. Потым мы даведаемся, што і самога хлопчыка цкавалі ў яго ранейшай школе за галечу. Па-другое, наша ментальнасць: калі большасць баіцца глядзець далей базавых патрэб, бытавых, звыклых умоў. А вось апісвае стары, знаёмы Марышкі, паводзіны свайго сабакі: «Калі я адпушчу яго, Буль-Буль зноў пачне піць з

лужыны. Проста дзіўна, як яго прыцягвае ўсё, што знаходзіцца за межамі яго місці!»

Цікавы вобраз матулі галоўнай гераіні — тыповай сучаснай жанчыны. Яна прытрымліваецца здаровага харчавання, часам, праўда, п'е залішне кавы з-за нервовай працы, якой шмат часу дае і дома. Мужа няма. Чым займаецца дачка, ёй асабліва не цікава — абы была накормлена...

Сюжэт дынамічны, мова простая і зразумелая — зрэшты, усё, як і павінна быць у дзіцячай казцы. Кніга цікавая: дзецям — цудамі і прыгодамі, бацькам — дэманстрацыяй праблем іх дзяцей і грамадства.

Максім ЖУК

Ніна КАВАЛЁВА

***

Любы край магілёўскі!
Успывуць незнарок

Даўніны адгалоскі
І сучаснасці крок.
Нашы вершы і песні,
Як і сэрцы людзей
Заспяваюць аб лепшым —
Ад жыцця да падзей.
І не трэба баяцца,
Што герояў зашмат.
Гэта наша багацце,
Нашай спадчыны сад.
Каб яму пладаносіць,
Хай квітнее заўжды,
Хай ён людзям прыносіць
Залатыя плады.

Матчыны песні

У зямлі беларускай
Мы вучыліся з вамі.
Буду белую блузку
Вышываць васількамі.

Быццам песню спяваці
Пра лугі і палі.
Гэта песня, як маці,
Нібы кветка зямлі.
Колькі б чорныя весткі
Нас у ложка не клалі,
Лекі матчынай песні
Да жыцця нас вярталі.
Нас яна не пакіне,
Бо вытокі з яе.
Здрадзіць ёй, як Айчыне,
Нам душа не дае.
Над зямлёй маёй светлай
Голас маці лунае.
Мары я запаветнай
Вечна жыць загадаю:
Ласкавейшы, раднейшы,
Хай над лёсам плыве.
За жыццё даражэйшы
Ў нашых песнях жыве.

Жнівеньская

Набліжаецца праца руплівая,
Кросніць восень свае дываны.
Беларусы ў чаканні маўклівых,
Толькі сэрцы у іх, як званы.

Завітаюць дажынкі галоўныя,
Год ад году яны багацей.
І дзяўчаты, ужо заручоныя,
На вяселлі паклічуць гасцей.

А заскачуць вясельныя конікі,
Паважаны падымецца госьць,
І тады вам пакажуць гармонікі
Наш народ і яго вяселосць.

І дабавіць імпэту карціначка,
Быццам вуллі гудуць кірмашы.
І нарэшце дадуць на хвіліначку
Адпачыць і рукам і душы.

***

...О, Беларусь! Мой краю мілы,
З табой я злучаны наўвекі.
Мне надаюць удосталь сілы
Твае лясы, палі і рэкі.

З чужых зямель заўжды з палёгкай
Дамоў узрушаны вяртаўся,
Куды б ні ездзіў я далёка —
Пра Беларусь не забываўся.

Бо толькі тут мне даспадобы
Лясоў кашлатых абшары,
Жанчын прыгожых аздобы,
Сяброў даверлівых твары.

Узнёсла буду ганарыцца
Табоў сярод людзей замежных.
Бацькоўскі край — ты мне крыніца
Шчаслівых дзён і мрой бязмежных.

І мару я, каб тут заўсёды
Была ў цане святая праца
І ўсе маглі ў краіне роднай
Людзьмі, як марыў Янка, звацца!

Чарнобыль

Мінула больш чым трыццаць год
Ад палыновай страшнай зоркі,
Як памяркоўны мой народ
Пабачыў яе водбліск горкі.

Прайшоў, здаецца, доўгі час,
А быццам здарылася ўчора —
Чарнобыль раптам стаў для нас
Наўвекі незагойным горам.

Накрыў чарнобыльскі смурод
Амаль што чвэрць маёй краіны.
Пакутны чалавечы род,
У чым, скажы, твая правіна?

Апостал Яне Багаслоў
Такі зыход калісь прадбачыў...
Няхай жа моц Біблейскіх слоў
Айчыне дасць спакой, удачу...

Генрых ТАРАСЕВІЧ

***

Я не баюся слёз сентыментальных,
Бо слёзы — гэта плач жывой душы.
Таму людзей чулівых і ўспрымальных
У стан сяброў гатовы залічыць.

І не бяды, калі хто-небудзь скажа:
Сентыментальнасць — вотчына
старых.

Жыццё яму не раз яскрава ўкажа
На памылковасць поглядаў такіх.

Ну, што з таго, што думкі пра былое
Падчас чапляюць моцна за жывое
І хай сабе наводзяць лёгкі сум.

Нас берагуць глыбінныя пачуці,
Каб мы маглі няўлоўна адчуць і
Стаяць на варце спраў, падзей і дум.

***

Жыве ў кватэры некны папугай
Ва ўтульнай клетцы без нуды і гора.
Яго бадзёрасць льецца цераз край,
Інакш сказаць, імпэту ў птушкі мора.

Ад ранку і цалюткі Божы дзень
Разносяцца шматлікія рулады.
Пакуль святло не зменіць змрочны цень —
Гучаць без перапынку серэнады.

Бываюць і «паэты-пявуны»,
Гатовыя як быццам без маны
Сябе ўзвышаць да зор на небакраі.

Калі сябе хто-небудзь хваліць сам,
Цана яго прыватным пахвальбам
Такая, як і... спевам папугая.

***

Як хораша да лета прытуліцца
У ліпеньскія цёплыя дзянькі.
Жывой расой на поплаве абмыцца
І намаўчаць на беразе ракі.

Глядзець на плынь і думаць пра былое,
Што здолеў, што дагэтуль не зрабіў...
Што кожны на разунку мае тое,
Што сам ад Бога ўрэшце заслужыў.

Цякуць няспешна ўчэпістыя думкі,
Іх сэнс то ўзнёслы, то балюча-мулкі,
Як і жыццё — пярэстае падчас.

Даруй мне, Божа, прыкрыя правіны,
Скіруй угору лёс маёй Айчыны —
Няхай не пакідае праўда нас.

Творчасць і праўда

Я сам сябе не выдумляю —
Няма патрэбы мне такой.
І слоў хвалебных не ўжываю,
Не цешу марна гонар свой.

Пішу выключна пра былое,
Што сам калісьці перажыў,
Што зачэпіла за жывое
Маёй уражлівай душы.

Уласны досвед дазваляе
Мне ў творах шмат чаго сказаць,
А слова роднае натхняе

Змястоўна праўду перадаць.

Ну, а пра славу і пасаду
Хай пішуць іншыя дзялкі.
Я помню бабчыну параду:
Сябе хваліць нам не з рукі.

***

Галоўнае вачыма не заўважыш,
Бо немагчыма сутнасць разгледзець.
Напрыклад, каб Зямлю дакладна ўбачыць,
Была патрэба ў космас паляцець.

Не выкажаш і словамі ўсё тое,
Што туліцца ва ўсцешанай душы.
І ў кожнага схавана штось такое,
Чым ён найбольш на свеце даражыць.

Каб сапраўды быць мудрым чалавекам
І неяк ладзіць з гэтым тлумным векам,
Жыццё патрэбна сэрцам успрымаць.

Яно не схлусіць ні на грош ніколі,
Напэўна, у яго такая роля,
Каб за вярсту няпраўду адчуваць.

***

Паэты пішуць вершы ад рукі,
Каб лепш данесці ў свет свае пачуці,
Каб спраўджаныя існасцю радкі
Спасцілі сэрцам назаўсёды людзі.

Камп'ютарны халодны роўны шрыфт
Не перадае паэта асалоду,
Калі ён у бязмежжы слоў і рыфм
Знаходзіць верша тонкую прыроду.

Айцішны мудрагелісты прагрэс —
Тэхнічнай рэвалюцыі працэс
Прынёс для многіх спраў камфорт
і зручнасць.

Ды ўсё ж каб твораў ічырасці прыдаць,
Упэўнены, патрэбна іх пісаць
Алоўкам ці звычайнай аўтаручкай.

Конкурс «ПЕРШАЦВЕТ»

Дзе паўтаралі: «Нічога не засталася», —
І замірала жыццё, бы ў руінах — вецер.
Прага вышыняў прыйдзе забытай госьцяй,
Велічнай моцай сотні дарог расквеціць.

***

Казалі, я не бачыла жыцця.
Яно мне ў твар яшчэ не зазірала.
Што толькі вёсны мне ўваслед глядзяць
І снег гарыць бялюткасію яскравай.

Казалі, ім становіцца шкада
Мяне, маёй світальнай, чыстай веры.
Я недзе ў нетутэйшых гарадах
Крыляю... Там бруіцца па шпалерах
Другое сонца. Там няма гаркот.
Калі ж віхор захопіць чалавечы,
Спазнаўшы жорсткасць, я праз колькі год
Загіну ў невыверзнае цяжарчы.

Так проста мовіць, што не веру ў боль,
Пакуль яго амаль не паспытала.

...Мая вясна з журбой ляціць пад столь,
І снег згарае ўсмешкаю расталай.

Сузор'е Птушкі

Горад гаворыць амаль зразумелай мовай.
Зблытаны фарбы, гукі і кіламетры.
Пад небасхілам задумліва і ружова
Тчэцца паветра...

Неба мігціць, бы ў мільёнах яскравых
зорак.

Неба загадвае нам
Уздымаць
Вочы.

Б'еца над горадам белае-белае мора,
па-над будынкамі гучны ляціць
Покліч.

Ляпаюць крылы, чароды лятуць
Стужкай.

«Зоркі далёка, — маркоціліся паэты, —
Не дасягнуць...»
Ды ці варта ўздыхаць пра гэта?
Па-над сусветам віецца
Сузор'е Птушкі!..

Вабіць яно праз святло ліхтароў і хмары,
Блішча яно
Ў вечаровым блакітным дыме.

Новым Сузор'ем зрабіліся нашы мары
І пагукалі.

А значыць, ляцім за імі.

***

— Мой дом, бывай!

...І паўстануць дажджы адказам,
Заплача машына балючым даўгім гудком.

І грукне багажнік, як кропка ў канцы
расказу.

Бывай, мой дом.

Мы некуды едем бясконцымі заваротамі,
Па змытай дарозе прасоўваемся
ледзь-ледзь.

Раённае радыё скардзіцца перашкодамі,
Але і без іх анічога не зразумець.

А недзе кватэра прыснула ў ружовых
шторах.

Прададзена хата.
Я хутка прыеду ў горад
І, можа, забуду яе састарэлы дах.

Напэўна, забуду пра ганак, калодзеж,
поўню,
Што цьмяна глядзіць у блакітны вячэрні
сад.

Лягчы не прыгадваць.

Здаецца, прасцей не помніць.

Мой дом, выбачай!

Бо дарогі няма назад.

І кроплі сцякаюцца стужкай буйнога
срэбра,
Зрываюцца хмары за морачны небакрай...
Мы едем кудысьці, куды мне зусім
не трэба.

Мой дом, бывай.

Вольга НІКІЦЕНКА

Світальнае

Не адляцець бы на самае донне суму!..
Волкую цемру распачна п'юць кнігі.
Мара адна —
Узыходзіць над светам тлумным.
Сэрца маё
Мае колер світаньня.

Дрэвы трымаюць на сіверы багавіннем,
Ноч уздыхне ды прыцішыць на час
гаркоту.

Сонца агністае,
Я цябе бачу там, дзе
Будынкі закрылі спінамі гарызонты!

Міхась ПАЗНЯКОЎ

ШЧАСЦЕ

Якое гэта, аказваецца, невыказнае шчасце — павольна крочыць праз пяцьдзесят гадоў той жа палявой дарогай, якая помніць цябе яшчэ зусім малечай і дзе ты басанож абмацаў у свой час кожны каменьчык, кожную ямінку... Ідзеш, разняволены, замілаваны роднымі краўявідамі, і здаецца, што і жыта наўзбоч кланяецца табе важкімі каласкамі, як і паўстагоддзя назад, і васількі гэткімі ж сінявокімі зорачкамі прасвечваюць цябе сваёй пяшчотай. І піжма такімі ж сонечнымі гронкамі ўсміхаецца ветла, нібы добра знаёмаму. І нават палын — гэткі ж гаркава-духмяністы і гаючы. І на нейкі момант падаецца, што і я зараз — той самы віхрасты і цікаўны хлапчук, якому ўсё вакол любяе, прыгожае, загадкавае, хвалюючае... Быццам на яве вярнуўся ў маленства. Нібы за плячыма не было ні выпрабаванняў, ні страт, ні болю... І ўсё ў цябе яшчэ наперадзе — таямнічае, неразгаданае, высокае, цудоўнае, вялікае...

Відаць, такое магчыма толькі на малой радзіме, якую так глыбока ўвабраў у сэрца і якая, выплыўшы з далёкага дзяцінства, злілася з сённяшняй, гэткай жа мілай, чароўнай і чуйнай. У такіх хвіліны спыняецца час, і адчуваеш сябе, як ніколі, часцінкай прыроды — вечнай і мудрай. І — самым шчаслівым у свеце. І хочацца крочыць і крочыць за далягляд, быць неверагодна добрым і шчырым, бязмежна любіць гэты свет, пісаць надзвычай узнёсла і прачула, спяваць і плакаць душой адначасова ад паўнаты глыбокіх пачуццяў і дзівосных памкненняў.

МАЁ ЗАБРОДДЗЕ

Маю родную вёску адсяліў не жахлівы Чарнобыль. «Неперспектыўная», яна аціхала, адсялялася паступова і пераважна сама. Паміралі, сыходзілі на могілкі, знаходзячы там вечны спачын, старыя забрадчане. Сярод мужчын, працавітых, дбайных, мне найбольш запалі ў душу дзед Іван, дзед Марка, дзядзька Аўрам і дзядзька Міша. Дзед Іван быў надта строгі і патрабавальны. Даставалася нам, вясковай дзятве, калі залазілі ў яго багаты сад па шлапакі ды шампанаўку. Салдат Першай сусветнай вайны, ён некалькі гадоў правёў у нямецкім палоне. Пра сваё жыццё ў Германіі дзед Іван любіў расказаць у рэдкія хвіліны адпачынку. Тыя апаведы здзіўлялі і бянтэжылі мой дзіцячы розум...

Людміла ЛАЗУТА

Чаму з гадамі так неадольна цягне чалавека ў мясціны, дзе ён нарадзіўся, дзе прайшло яго дзяцінства? Вучоныя кажуць, што ўсё можна патлумачыць аднолькавае хімічнага складу вады цела чалавека і той мясцовасці, дзе ён нарадзіўся. Я згодна з гэтым меркаваннем, бо, сапраўды, няма лепшага напою, чым кубак вады з дарогі ў роднай хаце. Але ж ці толькі ў фізіцы і хіміі справа? Можна, мы імкнёмся на радзіму таму, што прагнем хоць ненадоўга апынуцца на той сцежцы ў сваім двары, у тым асяроддзі любові, дзе, як дзецям, нам нічога не трэба будзе рабіць, дзе можна адчуць сябе любімым і дасканалым, дзе ніхто не будзе прычэньвацца, што ў цябе добра, а што дрэнна, што правільна, што — не...

...Шыны мякка кранаюцца нядаўна пакладзенага асфальту. Я еду па зусім новай і адначасова даўно знаёмай дарозе, еду дадому, туды, дзе прайшло маё дзяцінства, дзе жылі мой дзед і прадзед, мае бацькі. Апошні паварот — і за акном машыны пачынаюць мільгаць высокія, дзівоснай прыгажосці сосны і бярозы, росляя і вабная, нібы дзяўчаты на выданні. Ад захаплення я разгубілася, бо не адразу змагла іх пазнаць. Міжволі прытарможваю, няспермна захацелася адшукаць знаёмыя драбніцы

Малая радзіма, чароўная і чуйная...

Дзед Марка вылучаўся сваёй разважлівасцю, стрыманасцю, нават нейкай сялянскай інтэлігентнасцю, а яшчэ тым, як умеў укладваць стагі на калгасных сенажацях, дзе мы шчыравалі на канікулах. Мяне заўсёды здзіўляла, як сямідзесяціпяцігадовы дзед проста і спрытна спускаўся на грэшную зямлю, завяршыўшы ўкладку высачэзнага стога...

Дзядзька Аўрам, па-першае, хрысціў мяне ў Глухскай царкве, якую праз некалькі гадоў разбурылі ваяўнічыя атэісты. Тая карціна гвалту над святыняй настолькі балюча-няўцямна ўвайшла ў мае сэрца (я, чатырохгадовы, назіраў тое разбурэнне), што пазней вайна мне снілася і ўяўлялася ў вобразе знявечанай царквы. Па-другое, дзядзька Аўрам быў кавалём, які мог выкаваць, здавалася, нават месяц залаты і папараць-кветку.

А дзядзька Міша — Міхаіл Сілавіч Пазнякоў — запомніўся найбольш гасціннасцю і тым, што на свята Перамогі 9 Мая салютаваў з ружжа ў гонар тых, хто не вярнуўся з вайны. Франтавік, дзядзька Міша, прызваўся радавым, вярнуўся ў 1945 годзе капітанам. Загінулі ў полымі вайны многія забрадчане. Смерцю храбрых палеглі і мае родны дзядзька Давыд і стрыечны дзядзька Якаў.

З жанчын, вечных пчолак, шчырых і чужых, мне найбольш запомнілася мая родная цётка па татавай лініі Марыля, якая пражыла з усмешкай на твары амаль 110 гадоў, і наша суседка цётка Ульяна. Апошняя, жонка дзеда Маркі, была адметным пчаларом. Гэта яна выраставала мяне, дванаццацігадовага падлетка, калі я быў атакаваны пчаліным роєм: паваліла на зямлю, збіла пчол пяском і травой, загуліла сабой.

У пазнейшыя гады забродская моладзь літаральна ўся пакінула вёску, раз'ехалася па краіне. Хто працаваць, хто вучыцца. А ў 90-я выязджаць ужо не было каму. З 32 хат сёння захаваліся толькі чатыры, а жывуць толькі ў дзвух. І вёска, дзе ў мае школьныя гады ўсё звінела, квітнела, жыло, ператварылася ў ціхі і дзікі зялёны астравок сярод жытнёвых палёў. Бацькоўская хаата, з якой у свой час вылецелі ў «вырай» дзесяць чалавек, доўгі час пуставала. Да таго ж апошнія гады жыцця бацькі правялі на мацінай радзіме ў вёсцы Ямнае, што таксама на Быхаўшчыне. Доўгі час з вясны да позняй восені тут, у роднай хаце, на бацькоўскай сядзібе гаспадарыла старэйшая наша сястра Валянціна. Як глыток жывой вады была для яе кожная хвілінка на радзіме. І ажыло ўсё ў родным кутку, зацвіла бульба, заўсміхаўся сланечнік, зашалацела кукуруза... Побач з нашай хагай і агародам — цётчына сядзіба. Некалькі гадоў з нашай роднай цёткай Зінай — малодшай татавай сястрой — жыў сярэдні сын Мікалай, мой стрыечны брат. Адмысловы працаўнік, ардэнаносец, які доўгі час працаваў на магілёўскім лаўсанавым заводзе-камінаце, ён выйшаў на пенсію і прыехаў жыць да маці, у горад наезджаў толькі па справах, часова. Дзякуючы

старанням Валянціны і Мікалая, наша Заброддзе зноў набыло абрысы культурнай, прыгожай вёсачкі, асабліва той канец вуліцы, дзе знаходзіцца нашы падворкі. Любіў Мікалай зямлю, развёў пчол, трусюў, пабудоваў новую лазню, аздобіў сядзібу, выхадзіў крынічку, якая доўгі час гаіла сваёй вільгацю кожнага, хто кланяўся ёй... Ды нечакана жахліва хвароба падкасіла Мікалая. Рана атуліла яго родная зямелька на вясковых могілках. Нібы пратэстуючы супраць несправядлівай страты, замоўкла, знікла ў нетрах і Мікалаева крынічка...

Затым памёрла цётка Зіна, а праз некалькі гадоў і наша пывуння і шчырунныя сястра Валянціна. Але родную хагу даглядаюць сёстры Паліна і Марына. І яшчэ гучаць цёплымі вечарамі над вёскай шчырыя песні, калі мы збіраемся пад старымі магутнымі клёнамі, якія яшчэ молада шаласцяць сваім лісцем, радуючыся жыццю разам з людзьмі.

ВАЛЕТ

Сонца ў той ліпенькі вечар ужо закацілася за лес, але каровы яшчэ са смакам скублі павільгатнелую сакавітую траву. Статак паволі расцягнуўся ўздоўж лугавіны. Галава яго была ўжо каля вёскі, а хвост — яшчэ за вадаёмам, каля жытнёвага поля. Тата, як галоўны пастух, ішоў наперадзе, а я, сямігадовы падпасак, сунуўся ўслед за апошняй каровай, збіваючы дубчыкам пушыстыя дзьмухаўцы. Раптам з жыта выскачыў вялікі шэры «сабака» і кінуўся на мяне. Спалохацца не паспеў, бо ў гэты ж момант напераз шэраму страшыдлу стралою кінуўся наш сабака Валет. Усчалася жахліва валтузня. Я пабег да таты, каб паклікаць на дапамогу, а за маёй спінай разыгралася жорсткая багалея...

Калі тата, схпіўшы кол, падбег да месца сутычкі, наш Валет ледзь жывы ляжаў на траве, увесь у крыві. Тата беражліва ўзяў яго на рукі і хутчэй панёс дадому. Размазваючы па твары слёзы, я бег следам. Дома тата доўга зашываў Валету раны, апрацоўваючы іх гарэлкай. Валет жаласна сукголюў. З сабачых вачэй каціліся слёзы. Некалькі дзён мы літаральна не адыходзілі ад яго, але Валет нічога не еў. А яшчэ праз тыдзень наш чатырохногі сябар памёр. Мы пахавалі яго адразу за нашым садам і паставілі на магіле крыжык. Усёй сям'ёй перажывалі смерць Валета. Ён быў слаўным вартаўніком і надзейным сябрам.

Толькі пазней, калі я падрас і аднойчы завёў размову пра смерць Валета, тата сказаў, што сабака загінуў, ратуючы мяне ад ваўка. Малы, я тады, напэўна, не ўцяміў гэтага. А цяпер, калі даведаўся пра мужны ўчынак сапраўднага сябра, пранікся да яго яшчэ большай удзячнасцю і пашанай. Я пайшоў на яго магілу і паклаў букецік васількоў, сабраных у жыцце. І папрасіў прабачэння, што столькі гадоў не ведаў, не здагадваўся пра яго самахварнасць.

Подых маленства

і добра разгледзець новыя, тыя, якія з'явіліся без мяне. А вось і сцежачка, па якой мы бегалі да бабулі, у суседнюю вёску. Зусім не шырокая, ледзьве прыкметная, але ж і цяпер па ёй можна побач прайсці дваім, узяўшыся за рукі. Шырокая хваліць наплываюць успаміны, парушаюць спакой...

Выходжу з машыны, каб колькі хвілін пастаяць на сцежачцы... Ногі самі вядуць да адной з бяроз. Позірк спыняецца, і я, баючыся паверыць сваім вачам, ужо кранаю пляскаю паверхню каменя, што ўрос у зямлю побач з тоўстым камлём.

...Як быццам і не было дваццаці гадоў! Канечне ж, гэта той самы камень, на якім я стаяла і, закінуўшы галаву, спрабавала разгледзець кавалачак неба сярод шырокіх крон лясных гаспадынь. А ты, такі мужны і прыгожы, усхвалявана распавядаў мне пра падзеі тых пяці гадоў, што мінулі пасля школы, старанна абмінаючы афганскі перыяд вайскавай службы. І зусім неспадзяванымі сталі словы пра каханне да мяне, якое дапамагло табе выжыць на вайне, і пра жаданне быць заўсёды разам. Але ж на выпускным балі мы дамовіліся ніколі больш не закранаць гэтую тэму... Саступіўшы з каменя, я слухала і адчувала, як боль, які ўвесь гэты час хаваўся ў глыбіні тваіх шэрых вачэй, усплыў і з кожным словам усё больш балюча тузаў мае сэрца. «Цяпер ты ведаеш усё». Пасля гэтых слоў раптоўна аглушальнай стала цішыня. Перамагаючы сама сябе, я толькі змагла сказаць: «На жаль, мы па-ранейшаму застанемся сябрамі...». Як жа цяжка было вымавіць гэтыя словы табе, майму лепшаму і вернаму абаронцу, адчуваючы, што робіцца ў тваёй пакаленчай вайной душы. Але інакш адказаць я не магла, мае мроі былі аддадзены іншаму. Дахаты вярталіся моўчкі, бо ўжо неяк няёмка было трымацца за рукі. Развіталіся і не ведалі, што больш ніколі не сустрэнемся. Я хутка стала замужняй жанчынай і маці. Ажаніўся і ты, толькі парадавацца жыццю не паспеў — наступствы вайны

хутка забралі здароўе, а потым і жыццё...

Ступаю, як некалі, на камень і ціха шпачу: «Дзякуй табе, мой лагодны і сапраўдны рыцар, за каханне, за букеты першых вясновых кветак на школьнай парце, за даверлівыя размовы, за адчуванне бяспекі, за тое, што ты ўмеў разумець сэрцам... Даруй мне, што сказала гэтыя словы толькі цяпер, калі ўжо ведаю, які боль можа прынесці каханне».

Саджуся ў машыну і ціха кранаюся. Неўзабаве пад'язджаю да вёскі. Позіркам хутка адшукваю страху з самымі высокімі комінамі-дымаходамі — маякамі для тых, хто вяртаецца дадому. Яны заўсёды падабаліся маме, яна ганарылася, што нашу хаату можна пазнаць здалёк.

Сястра Вольга ўжо каля веснічкаў — у вёсцы на доўгіку нават ціхі гук матора чуецца вельмі добра. Абдымаемся, выціраючы адна адной слёзы радасці. «З вяртаннем, заходзь, калі ласка, у хаату», — шпэча яна, усё тая ж прыгажуня-жанчына, якая некалі вярнулася па размеркаванні працаваць настаўніцай у суседняй школе.

«Памятаеш, — успамінае Вольга, — як раніцай у дзень твайго семнаццацігоддзя я знайшла на ганку букет з паштоўкай? Ты і да гэтага часу не ведаеш, хто гэта быў?» «Цяпер ужо ведаю», — ціха адказваю я. Мая мудрая сястра адчувае недарэчнасць далейшай размовы.

Але цішыня пануе нядоўга. Прачынаюцца дзеці, іх у сям'і чацвёра: дзве дзяўчынкі-харашуні і двое няўрымслівых хлапчукоў. Весела шчабечуць, радуюцца майму прыезду, разглядаюць падарункі. Дзень мінае ў разняволенай цеплыні, якую можна адчуць толькі побач з роднымі. На некаторы час я адчуваю сябе часткай няспыннага жыцця гэтай сядзібы, яе насельнікаў, наноў разумею той сэнс жыцця, ад якім яшчэ ўчора нават і не здагадалася...

Прагулкі па старажытным парку... з Купалам

На пачатку жніўня 1896 года ва ўселюбскай Міхайлаўскай царкве пахрысцілі сына загадчыка прыватных лясоў графа О'Рурка Фёдара і Надзеі Калітоўскіх, далі імя Яўгеній. Тады ніхто, зразумела, не ведаў, што гэты хлопчык стане медыкам і прадоўжыць справу свайго дзеда, фельчара Яраслава Шындлера.

Ціхамірнае дзяцінства хлопчыка прайшло ў жывапісным мястэчку Уселюб (сённяшні Навагрудскі раён). Разам з іншымі дзецьмі Яўгеній любіў гуляць у старажытным парку, што акружаў графскі дом і цягнуўся амаль да касцёла. Але да аднаго з будынкаў побач з храмам хлопчык падысці не адважваўся. З расказаў бацькі ён ведаў, што гэта капліца, дзе пахаваны продкі гаспадара сядзібы. Яркая фантазія жвавага хлопчыка малывала карціны ўяўных прывідаў, і ён бег як найдалей адсюль, да царквы Святога Міхайла, пабудаванай яшчэ ў часы генерала О'Рурка, куды ў святочныя дні хадзіў разам з бацькамі на службу або разглядаў мур старажытнага касцёла Святога Казіміра, які велічна глядзеў на свет з глыбіні XV ст.

Як ні шкада было бацьку аддаваць дзесяцігадовага сына на вучобу далёка ад дома, ён разумеў, што выбіцца ў людзі дапамога толькі добрая адукацыя. У жніўні 1906 г. Яўгеній Калітоўскі паступіў у Мінскую мужчынскую гімназію і ўвосем гадоў спасцігаў розныя навукі. Трывалыя веды дазволілі яму паступіць у Пецярбургскую ваенна-медыцынскую акадэмію. А досвед аказання дапамогі параненым у якасці санітара Яўгеній набыў падчас Першай сусветнай вайны.

Скончыўшы акадэмію, вярнуўся ў Мінск і працаваў у органах аховы здароўя Беларусі, спачатку тэрапеўтам цэнтральнай паліклінікі Народнага камісарыята аховы здароўя, а потым ардынатарам-асістэнтам Беларускага інстытута фізічных метадаў лячэння. У 1926 г. пераехаў у Кіславодск, дзе неўзабаве стаў галоўным урачом і кансультантам-тэрапеўтам аднаго з санаторыяў. Адначасова працаваў выкладчыкам у медтэхнікуме. Актыўна займаўся навукай працай. У 1937 г. Я. Калітоўскі паспяхова абараніў дысэртацыю «Лячэнне хвароб сэрца і сасудаў у Кіславодску» ў Ленінградскай ваенна-медыцынскай акадэміі і атрымаў вучоўны ступень кандыдата медыцынскіх навук. Да вайны апублікаваў больш як 30 навуковых прац. Тады ж стаў вучоным сакратаром адзінага навукова-медыцынскага таварыства ў Кіславодску, а таксама членам Прэзідыума навукова-курортнага савета.

Яркімі старонкамі ў жыцці Калітоўскага сталі сустрэчы з Янкам Купалам, сяброўства з якім пачалося яшчэ ў Мінску. Паэт любіў бываць у Кіславодску, дзе не проста лячыўся, а адпачываў душою. Ды і каго б не зачараваў гэты прыгожы горад-курорт, размешчаны ў маляўнічай даліне сярод гор, дзе захаваліся рэшткі старой крэпасці, пабудаванай у пачатку XIX ст. каля крыніцы мінеральнай вады — нарзана, дзеля якога і ўзнік пазней курортны цэнтр. Тут некалі бывалі А. Пушкін, М. Лермантаў, Л. Талстой, М. Глінка, жылі на сваіх дачах Ф. Шаляпін і М. Кшэсінская, адпачывалі многія славетныя асобы.

Вялікай асалодай для Яўгенія Калітоўскага і Янкі Купалы былі прагулкі

па старажытным кіславодскім парку, закладзеным у 1823 г., дзе так лёгка дыхалася і думалася. Доктар успамінаў, як паэт любіў паўтараць: «Кіславодскае паветра

Янка Купала (злева) з сям'ёй Яўгенія Калітоўскага каля Мядовага вадаспада. 1934 г.

лепш за любыя лекі». І, усміхнуўшыся, дадаваў: «Вы, урачы, недастаткова вывучылі курортныя фактары Кіславодска, — я думаю, што клімат тут прэваліруе над нарзанам».

Паэта нагхнялі маляўнічыя ваколіцы Кіславодска, асабліва Мядовы вадаспад у цяснине, які падае са стромкіх скал з вышыні 18 метраў. Каля гэтага цуду прыроды Янка Купала пабываў разам з сям'ёй доктара Калітоўскага — жонкай Вольгай і дачкой Рытай. Немагчыма было ўтрымацца, каб не зрабіць там шыкоўны здымак. Пазней, разглядаючы фатаграфію, доктар не раз успамінаў пра цудоўную прагулку з паэтам у далёкім 1934 годзе.

Захаплялі Янку Купалу і верхавыя скачкі, калі сябры бавілі вольны час у адным з аулаў пад Кіславодскам. Паэта здзіўляла, што на афіцыйных нацыянальных скачках замест жакеняў на конях без сёдлаў сядзелі хлопчыкі з галінкай у руках замест хлыста. Янка Купала падзіцячаму радаваўся іх поспехам, шчыра перажываў няўдачы і захоплена ўсклікаў: «Глядзі, Геня, зусім як нашы беларускія хлопчыкі, калі яны гоняць коней на вадпой або на пашу».

Было ў сяброў яшчэ адно захапленне — шахматы. Не раз Калітоўскаму даводзілася чуць запрашэнне: «Сядай, Геня, згуляем у конкі». Маючы вялікі практычны вопыт, паэт часта перамагаў у гэтых баталіях не толькі доктара, але і прафесіяналаў.

Яўгеній Калітоўскі заўважаў, што Янка Купала заўсёды ад'язджаў з курорта з новымі сіламі, умацаванай нервовай сістэмай, што давала яму зарад энергіі для далейшай творчай дзейнасці, а ў 1930-я гады гэта было вельмі важна для паэта, улічваючы тую акалічнасць, што якраз тады ён быў беспадстаўна абвінавачаны органамі НКВС, і гэта вельмі дрэнна паўплывала на яго здароўе.

Калі Янка Купала ад'язджаў у Мінск, паміж сябрамі завязвалася перапіска. Напрыканцы студзеня 1930 г. Калітоўскі атрымаў чарговы ліст ад паэта: «Даражэнькі Геня! Выбачай, што я замамураў крыву з адказам на тваё пісьмо. Але лепей прызна, як ніколі. Рукапіс твой зараз жа па атрымманні здаў праз Аляксандра Іванавіча Цвікевіча ў «Беларускую Медыцынскую Думку» і на днях ён мне казаў, што будзе друкавацца. Паперы таксама прыгатаваў, — як будзеш у Менску — атрымаеш. Сшыткаў для Рыткі не купляў, бо няма ведаў якія. Як прыедзеш, тады гэта можна будзе зрабіць. Чакаючы, што хутка па-

бачымся і «сразімся» ў конкі, застаюся шчыра адданы Янка. Шчырае прывітанне Вользе Уладзіміраўне і Рыце».

Нагадвалі пра Купалу і кнігі з яго

аўтографам. На адной з іх аўтар напісаў: «Вельмі паважанаму і даражэнькаму доктару Е. Ф. Калітоўскаму на добры ўспамін аб шахматных турнірах у Кіславодску. Шчыра ўдзячны пацыент Янка Купала. Кіславодск, 22/ IX-28». На дру-

Яўгеній Калітоўскі ў гады вайны.

гой, «Избранные стихи», выдадзенай у Маскве, паэт пакінуў аўтограф на рускай мове: «Дорогим Ольге Владимировне, Риточке и Евгению Фёдоровичу с сердечным приветом Я. Купала. Кіславодск, 18/XII-34 г.».

У час Вялікай Айчыннай вайны Кіславодск быў ператвораны ў шпітальную базу. Ужо ў жніўні 1941 г. тут было разгорнута 36 шпіталёў. Яўгенія Калітоўскага прызначылі намеснікам начальніка і галоўным урачом кіраўніцтва шпіталёў на Паўночным Каўказе ў Кіславодску. З пачатку 1942 г. ён яшчэ і дацэнт І Ленінградскага медыцынскага інстытута, эвакуіраванага ў Кіславодск. Немцы рваліся на Каўказ, таму параненых эвакуіравалі ў Казахстан.

У жніўні 1942 года выехаў у эвакуацыю і Калітоўскі з сям'ёй. Неўзабаве ён стаў намеснікам начальніка і галоўным урачом кіраўніцтва шпіталёў па Казахскай ССР. А наперадзе яго чакалі больш цяжкія выпрабаванні. У верасні 1943

года маёра медыцынскай службы Яўгенія Калітоўскага накіравалі на фронт, дзе ён узначаліў шпіталь. Давялося, як і ў Першую сусветную, адчуць увесь жах вайны. На пачатку сакавіка 1944 года падчас жорсткага бою, аказвачы параненым дапамогу, начальнік шпіталю Яўгеній Калітоўскі быў кантужаны. Ачуняў, зноў стаў у строй і да канца вайны ратаваў людзям жыццё, за што і атрымаў шмат узнагарод. Калі дэмабілізаваўся, вярнуўся ў Кіславодск.

Пасля вайны працаваў галоўным урачом санаторыя «Чырвоны шахцёр», працягваў займацца навукай. Неўзабаве стаў дырэктарам Кіславодскай кардыялагічнай клінікі. На працу таленавітага ўрача звярнулі ўвагу кіраўнікі Беларускага ўрада, якім даводзілася лячыцца ў Кіславодску. Яму прапанавалі вярнуцца ў Мінск і прысвяціць свае веды і досвед удасканаленню лячэбнай справы ў Беларусі. Так у 1949 г. Яўгеній Фёдаравіч апынуўся на радзіме, а праз год узначаліў Беларускі навукова-даследчы інстытут неўралогіі, нейрахірургіі і фізіятэрапіі. Адначасова з'яўляўся галоўным урачом рэспубліканскай бальніцы лясчэння і працяжэння спецыяльнасці і да 1952 года лячыў кіраўнікоў Беларускага ўрада.

На працягу 12 гадоў Яўгеній Калітоўскі быў дырэктарам інстытута, а затым яшчэ 8 гадоў кіраваў аддзелам фізіятэрапіі і курорталогіі. За гэты час ён шмат зрабіў для арганізацыі і развіцця фізіятэрапеўтычнай і курортнай дапамогі насельніцтву Беларусі. Пры яго актыўным удзеле было адкрыта 9 фізіятэрапеўтычных аддзяленняў, 50 фізіятэрапеўтычных кабінетаў, 11 санаторыяў і прафілакторыяў і 5 дамоў адпачынку.

Вучоны плённа займаўся навуковай дзейнасцю, яго пяру належыць 75 навуковых прац, прысвечаных пытанням тэрапіі, фізічным метадам лячэння і курорталогіі. Ён быў ініцыятарам вывучэння лячэбных фактараў Беларусі, эксперыментальнымі даследаваннямі і клінічнымі назіраннямі даказаў лячэбную дзейнасць беларускіх мінеральных вод, сапрапеляў і кліматычных фактараў краіны. Яго даследаванні пачалі выкарыстоўвацца пры лячэнні шматлікіх захворванняў, што паспрыяла будаўніцтву першага рэспубліканскага курорта «Нарач», а таксама развіццю санаторна-курортнай справы ў Беларусі.

Яўгеній Калітоўскі працаваў намеснікам старшыні праўлення Беларускага і членам праўлення Усесаюзнага навукова-медыцынскіх таварыстваў фізіятэрапеўтаў і курорталагаў, намеснікам старшыні навукова-курортнай камісіі і членам Беларускага рэспубліканскага савета па кіраванні курортамі прафсаюзаў, членам таварыства «Веды». Быў узнагароджаны медалём «За працоўную доблесць», значком «Выдатнік аховы здароўя». Пайшоў з жыцця ў 83-гадовым узросце, пакінуўшы пасля сябе добрую памяць у выглядзе цэлай сеткі аздараўленчых устаноў, лячэнне ў якіх было даступна ўсім жыхарам Беларусі. А працы вучонага і сёння выклікаюць цікавасць даследчыкаў.

На адной з кніг Я. Калітоўскага «Развіццё санаторно-курортнага дела в Белорусской ССР» — аўтограф аўтара: «Глыбокапаважанай Уладзіславе Францаўне Луцэвіч на памяць аб дарагім Янку Купале ад Е. Калітоўскага, г. Мінск. 16.XII.1952». Вучоны па просьбе жонкі паэта перадаў у музей дарагія яго сэрцу рэліквіі, якія нагадвалі аб сустрэчах з паэтам, — кнігі з аўтографамі, лісты і фота.

Святлана КОШУР

Каша з азіяцкай фасолі

Колас і узбекскія паэты

Напрыканцы ліпеня ў Мінску адбыўся першы Форум рэгіёнаў Беларусі і Узбекістана, прайшлі Дні культуры Узбекістана, адкрыты помнік узбекскаму паэту Алішэру Наваі. Вельмі радуе, што летась у Ташкенце быў адкрыты помнік Якубу Коласу. Гэта першы помнік класіку беларускай літаратуры за межамі Рэспублікі Беларусь. Аўтарам з'яўляецца скульптар, акадэмік Акадэміі мастацтва Узбекістана Марына Барадзіна. Гэта яе другая работа, звязаная з беларускім паэтам. Яна таксама стварыла мемарыяльную дошку, якая ў 2017 годзе была ўстаноўлена на будынку, дзе Якуб Колас жыў і працаваў падчас Другой сусветнай вайны.

У эвакуацыю ў Ташкент Якуб Колас прыехаў 14 жніўня 1941 года. У лісце да свайго сябра і перакладчыка Сяргея Гарадзецкага ад 17 жніўня 1941 года паэт пісаў: «*Мы сейчас далекі друг ад друга тэрытарыяльна. Я очутіўся в совершенно новом для меня мире, где так много своеобразия, своей поэзии.*» У Ташкенце Якуб Колас жыў і працаваў два з паловай года. За гэты час у песняра склаліся сяброўскія адносіны з многімі ўзбекскімі пісьмнікамі і паэтамі.

У 1942 годзе ў Ташкенце да 60-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа на ўзбекскай мове быў выдадзены зборнік «Выбраныя вершы» з прадмовай і пад рэдакцыяй узбекскага паэта Хаміда Алімджана, які ў той час быў старшынёй праўлення Саюза пісьмнікаў Узбекскай ССР. Узбекскі чытач упершыню пазнаёміўся з вершамі Якуба Коласа ў перакладах Гафура Гуляма, Зульфійі, Хаміда Гуляма, Тураба Тулы, Шэйхзадэ, Уйгуна, Міртэміра. У прадмове да зборніка Хамід Алімджан напісаў: «*Тонкі знаўца прыроды і чалавечага сэрца, глыбокі мысліцель Якуб Колас, ад саміх песень якога павявае народнасцю, стаў бліжэй, зразумелым і знаёмым для нашага народа. Узбекістан любіць і разам з усімі народамі нашай Радзімы глыбока павяжае яго.*» Жонка Хаміда Алімджана ўзбекская паэтэса Зульфійя пісала: «*Мы любілі і глыбока уважалі народнага паэта, который жил в Ташкенте в годы войны. Стихотворения Якуба Коласа, посвященные Узбекистану, я с увлечением переводила на узбекский язык.*»

З Хамідам Алімджанам і Зульфійёй у Якуба Коласа склаліся цёплыя адносіны. Яны часта сустракаліся ў Саюзе пісьмнікаў, выступалі разам на літаратурных вечарах. Аднойчы, сустрэўшы Зульфійю, Якуб Колас сказаў: «*Прочитав ваше стихотворение "Золотая осень", я полюбил осень так же, как и весну.*» Зульфійі класік беларускай літаратуры падарыў свой фотаздымак, пра гэты момант паэтэса ўспамінала: «*Как свяതു реликвию храню с 1943 года снимок, подписанный рукой Якуба Коласа. На меня смотрят его мудрые, печальные, ласковые глаза.*» А ў асабістым архіве Коласа захоўваецца фотаздымак-падарунак ад Зульфійі, на якім яна і яе сяброўкі Эдзі Агняцвет і Святлана Сомова.

Цёплыя адносіны склаліся ў Якуба Коласа з узбекскім паэтам і публіцыстам Гафуром Гулямам. Пра іх знаёмства сведчыць ліст класіка да Петруся Броўкі ад 3 снежня 1941 года: «*Сяды-тады выступаю разам з іншымі пісьмнікамі. Быў на хімфаку б/ХІ, у Доме Чырвонай Арміі, у адной з ваенных акадэміі. Учора быў вечар паэзіі. Выступалі: Э. Агняцвет, Хамід Алімджан, Гафур і яшчэ адзін узбекскі паэт...*»

Старшыня беларускага культурнага цэнтру «Світанак» у Ташкенце Святлана Дудзюк сустракалася з дачкой Гафура Гуляма Алмос Гафуравай. Яна добра памятае, як яе маці называла класіка беларускай літаратуры на ўзбекскі лад Ёкуб і гатавала да яго прыходу кашу з азіяцкай фасолі (машэвую кашу), якую вельмі любіў паэт.

Гафур Гулям пераклаў на ўзбекскую мову такія вершы Якуба Коласа, як «Невядомы хлопчык», «Фашысцкаму звяру» і інш. А Колас у сваю чаргу прысвяціў свайму сябру артыкул «Гафур Гулям», які выйшаў да 50-годдзя з дня нараджэння ўзбекскага паэта і ўпершыню быў надрукаваны ў літаратурна-мастацкім часопісе «Звезда Востока» ў 1953 годзе. Якуб Колас пісаў:

«Гафур Гулям!..
Эти два слова стали для меня знаменем прекрасной узбекской советской поэзии. Они всегда глубоко волнуют и вызывают целый ряд неповторимых для меня картин чудесного Ташкента, его ласковых окрестностей, ярких молодых маков, пышно расцветающих с приходом весны в степях Узбекистана.

Гафур Гулям!
С его именем в моем представлении воскресают картины великого Ташкента, самого большого города Средней Азии, его многочисленные парки и бульвары, утопающие в ароматах цветов, красных и белых роз и тысячи иных цветов, названий которых я не знаю. В поэзии Гафура Гуляма я слышу аромат родного и мне Узбекистана, который взрастил и воспитал такого замечательного поэта, каковым является Гафур Гулям.

Гафур Гулям!..
Это не только прекрасный поэт — он глубокий мудрец и философ, олицетворение мудрости и трудолюбивого, честного и мужественного узбекского народа, который я люблю так же, как люблю и свой белорусский народ...»

Аўтограф артыкула захоўваецца ў прыватным архіве нашчадкаў Якуба Коласа, фота рукапіса друкуецца ўпершыню. Яшчэ адзін прадстаўнік узбекскай літаратуры Хамід Гулям таксама сябраваў з Якубам Коласам. Узбекскі паэт пакінуў успаміны «Мае сустрэчы» пра знаёмства з беларускім песняром: «*взялі след у маёй душы пакінула сустрэча з Якубам Коласам, з якім я пасябраваў, і наша дружба потым працягвалася да канца яго жыцця.*» Пазнаёміліся яны ў Ташкенце. Разам з іншымі ўзбекскімі паэтамі Хамід Гулям працаваў над перакладамі твораў Якуба Коласа да зборніка «Выбраныя вершы». Ён пераклаў на ўзбекскую мову такія вершы, як «Чырвонай

арміі», «Савецкім народам» і інш.

Былі і пазнейшыя сустрэчы. Хамід Гулям успамінаў: «*У студзені 1954 года я прыехаў у Мінск... Стаяла 30-градусная лютая зима. Я не паспеў зайсці ў гасцініцу, як зазваніў тэлефон у адміністратара, нехта пытаўся пра мяне. Гэта быў Якуб Колас. Мяне тут жа павезлі да яго дамоў, у той самы дом на тэрыторыі Акадэміі навук Беларускай ССР, у якім цяпер Літаратурны музей Якуба Коласа. Тады мяне сустрэў сам Колас і яго творчы сакратар, цяпер вядомы беларускі паэт Максім Лужанін. На другім намерсе гэтага дома, у кабінце Коласа няспешна цякла наша сяброўская гутарка... Ён успамінаў Ташкент, сваіх узбекскіх сяброў і глыбока шкадаваў аб заўчаснай смерці Хаміда Алімджана» (загінуў у аўтакатастрофе ў 1944 годзе). Апошні раз Хамід Гулям і Якуб Колас бачыліся ў Мінску ў 1954 годзе на III з'ездзе пісьмнікаў БССР.*

Апошняя сустрэча Якуба Коласа і Хаміда Алімджана адбылася перад ад'ездам Якуба Коласа і яго сям'і ў Маскву. Паэт пакінуў Ташкент 1 лістапада 1943 года. Эдзі Агняцвет у сваіх успамінах пісала: «*За тыдзень да ад'езду Якуб Колас з Марыяй Дзмітрыеўнай былі запрошаны на развітальныя абеды да Зульфійі і Хаміда Алімджана. Нашы ўзбекскія таварышы запрасілі і мяне. Гаспадары прынялі гасцей з усёй усходняй гасціннасцю і шчодрасцю. Зульфійя першая падняла тост за здароўе народнага паэта і яго жонкі. Непрыкметна за сардэчнай гутаркай мінуў час. Калі мы вярталіся з абеду, Якуб Колас некалькі разоў паўтарыў: "Якія людзі, якія добрыя, цудоўныя людзі!"*».

С. Сомова, Зульфійя, Э. Агняцвет.

Зульфійя таксама ўспамінала аб гэтай цёплай сустрэчы: «*И я, и мои дети хорошо помним ноябрь 1943 года, когда Якуб Колас со своей женой, на удивление ясной и милой Марией Дмитриевной, посетил наш дом перед отъездом в Москву. За столом шла сердечная беседа... Настроение у всех было счастливым. Константин Михайлович шутил с нашими детьми Хулькар и Аманом, смеялся над их шловоливими выдумками. Хамид Алимджан и я любовались добротой, человечностью великого поэта.*»

Перад ад'ездам у Маскву Колас напісаў верш «Узбекістану». Такую ідэю падкінула яму яго жонка Марыя Дзмітрыеўна. 21/Х 1943 года ў Ташкенцкім дзённіку паэта ёсць запіс: «*яна падала мне думку напісаць развітальны верш Ташкенту. Пачаў пісаць. Кінуў — не выходзіць. Трэба абмеркаваць і пачаць іначай.*»

Прыгожай узбекскай прыродзе прысвечаны вершы Якуба Коласа «Салар» і «Чымган». У «Кнізе Ташкенцкага быцця», якую пісаў Якуб Колас, 3/VIII зроблены запіс: «*Хачу напісаць верш пра Салар, на беразе якога мы часта сядзелі з Марусяй вечарамі на заходзе сонца:*

Рассытала сонца каралі,
Ірдзее ў ім пыл, нібы жар,
Шумлівыя кідае хвалі,
Прахладаю вее Салар.

Утульнай густою сцяною
Схіліліся дрэвы над ім.
Гамоніць Салар з цішынёю,
Не ведаю толькі, аб чым...

З 26 жніўня па 22 верасня 1943 года каля падножжа гары Чымган, на дачы старшыні СНК Узбекістана А. Абдурахмана Якуб Колас адпачываў разам з сям'ёй:

У манты лёгкай з празрыстай сінечы
Узносіцца ў неба магутны Чымган.
На ім спачывае халодны туман,
І хмары кладуцца на крэпкія плечы...

Прыемна, што ўзбекскі чытач мае магчымасць знаёміцца з творчасцю класіка беларускай літаратуры на роднай мове. Акрамя зборніка «Выбраныя вершы» (1942), на ўзбекскай мове выйшлі такія творы Якуба Коласа, як апавесць «Дрыгва» ў перакладзе Наіма Карымава (1962), зборнік вершаў «Голас зямлі» (1983), апавяданне «Між двух рэчак» (1966). Вершы беларускага паэта друкаваліся ў розных паэтычных зборніках. У 1959 годзе выйшаў зборнік вершаў Якуба Коласа «Родныя напевы» з новымі перакладамі твораў класіка.

Васіліна МІЦКЕВІЧ,
Маліка АБІДАВА

Млын навін

Праект для будучых пакаленняў

У Полацкім і Браслаўскім раёнах, а таксама ў Даўгаўпілскім краі Латгалскага рэгіёна Латвіі будзе рэалізаваны ўнікальны праект «Вывучэнне і захаванне традыцыйных рамесніцкіх навыкаў жыхароў даліны заходняй Дзвіны/Даўгаўя і перадача іх будучаму пакаленню», а лоўная мэта якога — зберагчы агульную спадчыну Латвіі і Беларусі. Падчас праекта, разлічанага на 20 месяцаў, для ўсіх жадаючых будзе арганізавана навучанне ва «Універсітэце рамеснікаў» на базе Музея традыцыйнага ручнога ткацтва Паазер'я (Полацк) і паездкі за вопытам у Наўене і Браслаў. Можна паўдзельнічаць у майстар-класах падчас Дня горада ў Полацку і Браславе, святкавання Дзён Даўгаўпілскага краю ў Наўене. Запланаваны экспедыцыі ў Браслаўскі і Полацкі раёны. Сабраныя падчас іх прадметы побыту стануць экспанатамі ў музеях, фальклорныя матэрыялы лягучы ў аснову кампакт-дыска, а этнаграфічныя матэрыялы ўвойдуць у адукацыйную праграму «Унікальнасць традыцыйнай культуры рэгіёна Паазер'я». Латвійскі бок распрацуе адукацыйную праграму «Традыцыйныя рамесніцкія навыкі ў Латгалскай сядзібе» і прадставіць падчас фінальнай канферэнцыі ў Наўене. Вынікам даследчай працы стане і выданне кнігі «Новае жыццё старых рамёстваў».

Міра ІЎКОВІЧ

***

У Клімавіцкай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Івана Пехцерава ладзілася імпрэза «Пра малую радзіму з любоўю». На сустрэчу з чытачамі завіталі член Саюза пісьмнікаў Беларусі Мікола Мінчанка і мясцовыя паэты Галіна Цыганкова, Уладзімір Босаў, Ганна Жылінская, Мікалай Кавалёў. Цікава і пранікнённа распавёў пра малую радзіму — Краснапольшчыну — Уладзімір Босаў. Паэтычныя творы прэзентавала маладая паэтэса Ганна Жылінская, бібліятэкар гарадской бібліятэкі № 1. Успамінамі пра ваеннае дзяцінства падзяліўся Мікалай Кавалёў, якому хлапчуком давалося жыць у акупаванай ў вёсцы Юзуфава. Яго вершы — гэта апаведы пра чалавечыя лёсы, знітананыя з жыццём аўтара, працуючыя ўспаміны пра родныя мясціны, пра Айчыну.

Марына ШЫЛАВА

***

У Год малой радзімы мне захацелася падзяліцца сваёй песеннай творчасцю з землякамі — жыхарамі роднай вёскі Выгалавічы Мядзельскага раёна, у якой не была больш за сорок гадоў. Арганізаваць сольны канцэрт, падчас якога я выканала 20 аўтарскіх песень, дапамагла загадчыца тутэйшай бібліятэкі-клуба Ірына Ракецкая. Калі выйшла на сцэну, убачыла поўную залу глядачоў! Выступленне пачала з песні «Добры дзень, радзімая старонка!». Потым прагучала асобая для мяне песня «Мая вёска», музыку да якой стварыла пяць гадоў назад. Прыемна было выканаць яе на малой радзіме. І слухачам спадабалася.

З асаблівым хваляваннем выканала песню «Подзвігаў іх не забылі» на словы Галіны Нупрэйчык, прысвечаную 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Сёлета на абласным песенным фестывалі ветэранаў «60+» з гэтым твораў мне пашанцавала перамагчы ў намінацыі «Мастацкі вобраз». Завяршыўшы першы канцэрт на радзіме высёлай песняй на словы Ірыны Карнавухавай «Усмійхайцеся, людзі!». На заканчэнне падарыла бібліятэцы некалькі сваіх песенных зборнікаў і дыскаў з песнямі. У адзін з іх, прысвечаны Году малой радзімы, увайшлі песні, напісаныя на вершы Уладзіміра Карызыны, Алеся Бадака, Галіны Нічыпаровіч, іншых вядомых паэтаў, а таксама на ўласныя радкі.

Тамара КАШЧЭВА

«Ствараем вобразнасць»

Тэндэнцыі пейзажаў Вадзіма Богдана і Вольгі Шкарубы

Даказваць і адстойваць сваю індывідуальнасць у межах беларускай арт-прасторы маладой сям'і даводзіцца штодзень. Абраўшы ў творчасці пейзаж, аўтары актыўна папулярныя гэты напрамак і ўпэўнены — магчымасці рэалізму невычэрпныя, трэба толькі рухацца наперад у сучасным ключы. У ліпені ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі адкрылася выстаўка творцаў «Межы рэалізму», праз якую яны трактуюць вобразы прыроды і прадметную рэальнасць як сукупнасць разнастайных праяўленняў жыцця. Экспазіцыя стала добрай нагодай даведацца ў мастакоў пра тое, як выглядае сучасны пейзаж, ці складана ў межах сям'і займацца адной справай, а таксама пра многае іншае.

— **Вольга і Вадзім, калі ў сям'і два мастакі — гэта праблема? Ці, наадварот, такая сітуацыя спрыяе гармоніі ў адносінах і дапамагае развівацца?**

Вольга:
— Мы з Вадзімам вучыліся ў адной групе ў Акадэміі мастацтваў. І сябраваць пачалі яшчэ да таго, як у нас узнік раман. Разам малявалі, дапамагалі адно аднаму. Калі пажаніліся, адразу былі згуртаванай камандай. Цяпер мы саюзнікі ў жыцці і творчасці. У нашай кватэры ёсць свой куток, падобны на майстэрню, там побач стаяць два мальберты. Кожны дзень мы каля іх разам ствараем работы. Калі я працавала ў майстэрні з бацькам (мастаком Валерыем Шкарубам), мне не заўсёды было лёгка. З Вадзімам адчуваецца паразуменне, хоць па характары мы вельмі розныя. Мабыць, таму нам і проста адно з адным.

Вадзім:
— Яшчэ дадам, што мы працуем у адным жанры, таму нам прасцей знаходзіць агульную мову і быць на адной хвалі.

— **Вы выбралі адзін напрамак у мастацтве, дык ці не здараецца так, што можаце запазычваць адно ў аднаго тэмы, ідэі альбо творчыя падыходы?**

Вольга:
— У нас у абодвух у прафесіі ёсць моцныя бакі. Я лепш успрымаю танальнасць, Вадзім больш глыбока адчувае колер. Я больш разумею ў малюнку, а ён — у кампазіцыі. Зыходзячы з гэтага, мы імкнёмся даваць адно аднаму парад. Цяпер мы, наколькі гэта магчыма, падобныя па стылі, але, думаю, паступова кожны пачне сыходзіць у сваю стылістыку. Мы сталі вельмі падобнымі ў творчасці менавіта з-за пастаяннага кантакту: акадэмія, майстэрня, асабістыя адносіны. Тут хочаш ты ці не — уплыў адчуваецца. Тым больш мы ўдваіх выкладаем, гэта таксама аб'ядноўвае. Зусім няшмат прайшло часу, каб выпрацаваўся індывідуальны стыль. У нас бывае так, што ў працы мы падказваем нюансы. Нават часам уласнай рукой я магу нешта падправіць у рабоце Вадзіма. Ці ён у майё. Гэта ж праяўленне свежага погляду.

— **Рэалізм — класічны кірунак, які ў апошні час маладыя аўтары выбіраюць не вельмі часта. Але вы звязалі творчы лёс менавіта з рэалістычным пейзажам і ў адным з каментарыяў сродкам масавай інфармацыі падкрэслілі, што хочаце асучасніць гэты жанр. Дык што гэта азначае?**

Вольга:
— Мы прайшлі акадэмічную школу, якая дала нам магчымасць зразумець, што ёсць сапраўдны рэалізм. Ведаем, што такое малюнак, аб'ём, перспектыва. Цяпер, маючы дастатковы адукацыйны базіс, нам трэба сфарміраваць свой стыль, не адмаўляючыся ад таго, што мы ўжо разумеем. Нельга пра ўсё забывацца, пераламаць і сысці, напрыклад, у абстрактную. Хочацца чагосьці асаблівага. Рэалізм і ў XVII стагоддзі быў рэалізмам. Мушу рабіць акадэмічна правільна, працаваць так, каб было прыкметна, што ка-

рыстаюся той адукацыйнай базай, якую атрымала ад лепшых выкладчыкаў... Але рабіць гэта трэба з пункту гледжання актуальнасці ўспрымання формы, колеру, сюжэту.

Вадзім:
— Мне асабіста не хочацца паўтарацца. Я за свежасць у творчасці. Зноў жа, калі гэта прырода, то яна можа перадавацца праз прызму сучаснасці, унікальнасці. Вельмі хочацца, каб работы не выглядалі замысленымі альбо аднатыпнымі.

— **Прызма сучаснасці — гэта спосаб мыслення ці тэхніка майстэрства?**

Вадзім:
— На мой погляд, сукупнасць фактараў. Калі мы гаворым пра тэхніку, то гаворым і пра матэрыялы, якія з кожным разам удасканалююцца. Можна ж не толькі алейнымі фарбамі пісаць, але і акрылавымі, камбінаваць іх з новымі матэрыяламі. Цяпер шмат дызайнерскіх рэчаў, якія здольны трансфармаваць кампазіцыю да знакавай формы. Гэта значыць, той жа пейзаж можна падаваць абсалютна па-рознаму.

Вольга:
— Часам глядачы, якія бачаць нашы работы, адзначаюць, што яны падобныя на фатаграфіі. Хоць мы не робім чыстых копій ніколі. Ствараем вобразнасць, на аснове якой даводзім задуму да розных форм. То бок, гэта не канкрэтнае месца з пэўным надвор'ем або прыродай, а стылізацыя, якая адрознівае сюжэт унутраным характарам. Нашы пейзажы нельга назваць рэальнымі, таму што яны напалову выдуманія. Проста змялаваць — гэта сумна. І непрафесійна. Хочацца давесці да ідэальнага эфекту.

— **Наколькі камфортна вам быць у кантэксце беларускага мастацтва як маладым аўтарам?**

Вольга:
— Пакуль што я не думаю настолькі агульна — спрабую развіваць сябе з пункту гледжання рэалізацыі атрыманых ведаў. Таму і не магу паставіць сябе на канкрэтную пазіцыю ў параўнанні з іншымі мастакамі. Мне часта кажуць, што я падобная ў творчасці на бацьку. Але гэта нармальна. Пейзажу ў акадэміі не вучылі, а ён дапамагаў і падказваў. Адсюль і падабенства.

Вадзім:
— Элемент параўнання ў нацыянальным мастацтве адчувальны. На любой выстаўцы цябе іншыя аўтары або глядачы параўноўваюць праз прызму актуальнасці і падобнасці з іншымі творцамі. Вельмі цікава быць непадобным. Гэта вылучае, фарміруе цябе з прафесійнага боку. У кантэксце беларускага мастацтва мы з Вольгай самі пакуль не можам паставіць сябе на пэўны ўзровень, але, безумоўна, у ім прысутнічаем, бо выстаўкі і арт-праекты не ігнаруем. Мы заўсёды ў руху, і пасля Акадэміі мастацтваў не закінулі, а, наадварот, прымножылі яго ў жыцці.

— **Вольга, вы выраслі ў сям'і вядомага беларускага мастака Валерыя Шкарубы. Калі пачыналі прафесійнае станаўленне, ці сутыкаліся з крытыкай у дачыненні да творчасці і здольнасцей? Атрымалася пераканаць публіку, што вы не проста дачка свайго бацькі, але і прафесійны аўтар?**

Вольга:
— Тэма далікатная. Мне параўноўваюць з бацькам пастаянна. Калі яшчэ вучылася ў мастацкім вучылішчы, адна педагог мне сказала: «Ты павінна рабіць пейзаж лепш за бацьку альбо сысці ў іншы жанр». Напэўна, у гэтым ёсць логіка. Я эксперыментую з рознымі напрамкамі. У мяне шмат пейзажаў, але ёсць і абстракцыі. Ды я ніколі не хацела б адмаўляцца ад пейзажу, бо мне гэта цікава! Часам параўнанні крыўдзілі, таму што не магу я быць непадобнай на бацьку, бо ён мяне навучыў усюму. Цяпер стаўлюся спакайней да розных меркаванняў. Сфа-

кусіравала ўвагу на іншым: імкнуся падглядаць у бацькі тэхнічныя прыёмы.

Увогуле, я падрыхтавала сябе да таго, што параўноўваць будуць усё жыццё. Раней былі асяярогі, што на мяне будуць глядзець заўсёды як на другі нумар. Але потым падумала: я не проста дачка-гультайка, якая карыстаецца славай бацькі... Я таксама шмат працую, займаюся развіццём, ствараю творы, таму ўнутры

сябе я далёка не нумар два. Для мяне гэта вельмі важна.

— **Як сталася, што вырашылі займацца мастацтвам? Уласнае жаданне альбо ўсё ж такі мара бацькі пра дынастыю?**

Вольга:
— Напэўна, паўплывала ўсё. Калі вучылася ў школе, назірала, як працуе бацька. Бачыла, што шчаслівы ў прафесіі. Ён ніколі пра гэта не гаварыў уголас, але было відаць, як адчувае сябе падчас працы. Такого, каб адразу выявіўся талент, у мяне не было. Тата даваў мне невялікія заданні, потым пайшла на курсы, вучылася малюнку. І стала адчуваць, як мяне прыцягвае працэс. Цяпер, калі я дарослы чалавек, часта стаю каля мальберта і ўспамінаю шчасце ў вачах бацькі, калі ён працуе ў майстэрні. І адчуваю сябе на яго месцы: таксама атрымліваю задавальненне ад прафесіі.

Вядома, тата папярэджаў: калі я ўсё ж вырашу стаць мастаком, то шлях мой будзе ўдвая больш складаным — давядзецца даказваць, што як асоба я чагосьці вартая. Ён настройваў мяне на тое, што ў прафесіі я павінна мець свой твар.

— **Вадзім, думаю, вам таксама прыйшлося нялёгка. Ці змянілася да вас стаўленне ў арт-супольнасці пасля таго, як сталі часткай сям'і знакамітага мастака? Ці была крытыка?**

Вадзім:
— Можна, яна і была, але я быў сканцэнтраваны заўсёды на іншым. Увесь час шукаю сябе ў прафесіі, таму ўпэўнены, што заўважце ўвагу на такіх дэталях — марнаванне часу. Безумоўна, параўнанне мяне з Валерыем Фёдаравічам таксама прысутнічае, але гэта ўжо факт. І яго трэба прыняць.

Больш за тое, я рады, што ў мяне ёсць магчымасць знаходзіцца побач з такім яркім і таленавітым чалавекам. Таму што ён зараджае творчай энергіяй, дапамагае развівацца. Маладым мастакам менавіта гэтага і не хапае ў прафесіі.

— **Вашы пейзажы даволі разнапланавыя. Як знаходзіце ідэі вобразнасці і сюжэтнасці?**

Вадзім:
— Прыроды вакол шмат. Мы спрабуем трэніраваць вока, каб яно ў вялікай прасторы бачыла кампазіцыю, якая можа за-

чапіць. Робім здымкі, эцюды. Выязджаем у розныя мясціны, каб шукаць ракурсы і натхненне. Чым добры пейзаж? Гэта не вычэрпны запас натхнення! Напрыклад нацюрморт залежыць ад цябе, ты сам яго фарміруеш, а прырода задае тэму рознымі станами і перыядамі. Бывае, знойдзеш пэўны від, а потым сам здзіўляешся, наколькі шматгранная палітра можа быць у той жа травы, аблокаў ці заходу сонца.

— **Пейзажы складана прадаваць?**

Вольга:
— У гэтым дапамагаюць сталічныя галерэі. І на пейзаж заўсёды ёсць попыт, асабліва з боку замежнікаў. Справа ў тым, што заходні рынак перанасычаны абстракцыяй і новымі формамі, а ў нас пейзаж захаваўся, прычым у Беларусі пейзажысты валодаюць акадэмічнымі навыкамі. Гэта робіць іх работы больш каштоўнымі.

Што тычыцца славянскай публікі, то тут таксама пейзаж застаецца запатрабаваным жанрам. Глядач не так часта гатовы плаціць за абстракцыю, таму што яму здаецца, што гэта лёгка. Рэалістычны ж пейзаж чалавеку дае разуменне, што гэта складаная праца. Ды і наогул пейзаж «чапляе» людзей. Колькі разоў заўважала на выстаўках, як людзі разглядаюць работу, а потым ідуць яе купляць.

Аднак глядача не падманеш. У мяне доволі цёмныя работы, не кожны чалавек захоча глядзець на іх суткамі. Калі адкрывала адну са сваіх выставак, вырашыла напісаць некалькі работ выключна на продаж, каб нейкі прыбытак з выстаўкі атрымаць. Зрабіла, а яны не прадаліся. Прадаліся менавіта цёмныя! З тых часоў вырашыла больш нічога не пісаць спецыяльна для продажу, а рабіць менавіта ад сэрца. Халтура ў мяне не атрымліваецца.

— **Вадзім, вы працуеце яшчэ і з графіці. Як суміяраеце гэты жанр з пейзажам? Ці можна называць графіці прафесійным мастацтвам?**

Вадзім:
— Распісам сцен займаюся з дзяцінства. Гэты напрамак, як і пейзаж, быў мне цікавы сваёй магчымасцю эксперыментавання з вялікімі прасторамі. І калі шмат гадоў назад графіці ўспрымалі як вандалізм, то сёння гэта сапраўднае майстэрства. Нездарма ў Мінску арганізуюць стрыт-арт фэсты, вялікай часткай якіх з'яўляюцца конкурсы графіці. Сёння для мяне гэта ўжо не проста цікавасць, а нават і магчымасць зарабляць грошы, адпрацоўваць аўтарства і шукаць тэмы. Думаю, што яшчэ некалькі гадоў — і графіці канчаткова замацоўвацца ў свядомасці публікі як від мастацтва.

Вікторыя АСКЕРА

3 мясцовым каларытам

Гродзеншчына ў мінулыя выхадныя стала самай багатай на культурныя падзеі. Тут сабраліся госці з розных рэгіёнаў Беларусі і замежжа. Знайшлі забаву і занятак на свой густ змог кожны.

ДЗВЕРЫ Ў ТВОРЧЫ СУСВЕТ

Штогадовы Біг-міні-фестываль вулічных мастацтваў адкрыў святочныя выхадныя ў цэнтры Гродна. Фэст праходзіў у горадзе на Нёмане восьмы раз і сабраў сёлета больш за 300 артыстаў з Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Літвы, Іспаніі і Італіі. Музычныя, танцавальныя, тэатральныя, перформансныя творчыя пляцоўкі...

— Кожны год нам падаюць заяўкі на ўдзел каля ста творчых калектываў з усёй Беларусі і краін блізкага замежжа, — распавяла арганізатар фестывалю Настасся Роўба. — Аднак мы імкнёмся аддаваць перавагу толькі самым яркім і прафесійным артыстам. У прыярытэце — калектывы з унікальнай аўтарскай падкачай, уласным гучаннем і арыгінальнымі пастаноўкамі. З дапамогай

фестывалю плануем паказаць звычайным глядачам шматграннасць вулічнага мастацтва і яго розныя напрамкі. Сёлетні фестываль адрозніваецца тым, што да нас далучыліся Італія і Польшча.

Ідэя арганізаваць свята з'явілася ў 2012 годзе. Першапачаткова фэст зарэкамендаваў сябе як па-хатняму ўтульная і цёплая падзея, галоўная задача якой заключалася ў стварэнні камфортных умоў удзелу як для артыстаў, так і для глядачоў. Цяпер арганізатары займаюцца тым, каб фэст атрымаў статус міжнароднага. Удзел у мерапрыемстве абсалютна бясплатны, пляцовак з платным уваходам увогуле няма. Першыя два фестывалі праводзіліся цалкам за ўласны кошт удзельнікаў. Наступныя гады арганізатары сталі атрымліваць падтрымку ад аддзела культуры Гродзенскага гарвыканкама.

Сёлета музыканты, танцоры, акцёры, жывыя статуі прайшлі да маладзёжнага цэнтры «Гродна» з танцамі, на хадулях. Пра набліжэнне калоны задоўга да таго, як яна павінна была з'явіцца перад глядачамі, абвясчалі бразільскія барабаны. Калектыву *Raccoon Batucada* з Мінска ўзначаліў шэсце, а потым адкрываў праграму на пляцоўцы ля маладзёжнага цэнтры.

Падчас перамяшчэння ад адной фестывальнай лакацыі да іншай адзін за адным мяняліся рытмы і віды мастацтва. Гледачы не жадалі прапусціць самае цікавае і спяшаліся сфатаграфавання з жывымі статуямі. Сёлета іх было багата — адразу некалькі клубаў з розных гарадоў. Напрыклад, *Cross Time* з Мінска ўвасобілі ў пірата і доктара, аматарскі калектыву «Класік» з Гомеля

прывёз у Гродна і Мэры Попінс, і чарапаху Тарцілу, і... Фрэдзі Мэрк'юры!..

Асобная тэма Біг-міні-фестывалю — музыка. Былі тут гэтым разам ужо знаёмыя гродзенцам выканаўцы: індзеец Ева, Аляксандр Зімін з яго «лятучай талеркай»... Калектывы музычных інструментаў увогуле ўразіла!

Так, напрыклад, калектыву з Мінска — этнастудыя «Кетро» выступала з доўгай трубай пад назвай дзіджэрыду. Інструмент родам з Аўстраліі. А яшчэ падчас выступлення калектыву гучалі варган, этнічныя барабаны, шаманскі бубен і флейта. Інструменты з розных краін на першы погляд абсалютна не сумяшчальныя, аднак у ланцужку гукаў яны стваралі незабыўныя мелодыі.

— Мы міксуем традыцыйныя розных культур, і ў выніку атрымліваецца арыгінальная музыка, — распавяла ўдзельніца этнастудыі Марыя Вараб'ёва. — Можам злучаць беларускія матывы з афрыканскімі рытмамі. Мы заўсёды прапануем вялікі рэпертуар, але мелодыі розныя і запамінальныя, не паўтараюцца. Таму, спадзяюся, сумна з намі не бывае.

Цікавую праграму склалі для дзяцей. Захапляльны паказ падрыхтавала гродзенская майстэрня творчага мыслення «Арыгамі» з удзелам саміх глядачоў. Спачатку артысты рабілі з дзеткамі папяровых лялек, потым паказалі спектакль — пра шчасце. А яшчэ адзін тэатр, толькі для дарослых, падрыхтаваў перформанс «Звязкі» з філасофскім падтэкстам: доўгія вярхоўкі як нябачныя сувязі паміж людзьмі ў свеце... Калі ж на вуліцы сцягнула, глядачоў пачалі здзіўляць утаймавальнікі агню, прапанаваўшы фаер-шоу.

— Біг-міні-фестываль прайшоў у канцэпцыі «Адкрываючы дзверы ў мастацтва», — тлумачыць Настасся Роўба. — Якраз артысты і выступілі «дзвярыма» для глядачоў, якія адкрываюць для іх свет творчасці.

Па рэакцыі публікі было зразумела: фестываль прайшоў выдатна.

МУЗЫЧНАЯ НОЧ

А Мірскі замак парадаваў «Ноччу сусветных хітоў». Ва ўнутраным дворыку разгарнулася сцэна, дзе выступілі салісты-вакалісты Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра. Для глядачоў спявалі заслужаная артыстка Беларусі Маргарыта Александровіч, лаўрэаты міжнародных конкурсаў Вікторыя Жбанкова-Стрыганкова, Кацярына Дзегцярова, Леся Лют, Лідзія Кузьміцкая, Сяргей Суцько, Віктар Цыркуновіч, салісты тэатра Сяргей Спрут, Мікалай Русецкі, Уладзіслаў Даніловіч...

Прагучала найлепшае з аперэт, мюзіклаў, кінафільмаў і эстрадных хітоў. Гледачоў чакалі яркія нумары, незвычайнае змешванне жанраў і асабліва атмасфера сярэднявечнага замка.

— Мы імкнёмся як мага часцей выбірацца са сталіцы, — расказвае намеснік дырэктара музычнага тэатра па рабоце з глядачамі Уладзімір Шавялёў. — Пабывалі ва ўсіх абласных цэнтрах і многіх малых гарадах. Людзям часам няпроста выехаць у Мінск у тэатр, таму мы самі едем да глядача.

Вядома, вялікае значэнне мае пляцоўка: важна зручна размясціць дэкарацыі, усталяваць святленне. Бо поўнамаштабны спектакль — гэта фура рэквізіту. У тэатры разумець, што не ў кожны горад можна прывезці мюзікл або балет, таму ў рэпертуары з'яўляюцца спектаклі і з больш кампактнымі дэкарацыямі.

СІМВАЛЫ ПАМЯЦІ

Тым часам у Свіслачы чацвёрты раз ладзілі рэгіянальны фестываль традыцыйнай культуры «Скарбы Гродзеншчыны», які ўжо стаў візітнай карткай рэгіёна. Фестываль праходзіць з перыядычнасцю раз у два гады і, безумоўна, спрыяе захаванню і папулярнасці рэгіянальных асаблівасцей традыцыйнай культуры Панямоння.

Азнаёміцца з культурай нашых продкаў, паслухаць найлепшыя фальклорныя калектывы Гродзенскай вобласці, пакаштаваць стравы нацыянальнай беларускай кухні, на ўласныя вочы пабачыць жыццё і побыт беларусаў — усё гэта магчыма ў межах фестывалю. З кожным годам пашыраецца праграма. Сёлета яна была асабліва багатая на конкурсы. А клуб фальклорнай творчасці «Дух продкаў жыве ў нашых сэрцах» імкнуўся поўна

і маляўніча паказаць багатую культурную спадчыну, якой ганарыцца Гродзеншчына.

Упершыню адбыўся яркі незабыўны конкурс рэгіянальных традыцыйных строяў. Што ні мадэль адзення, то адметная рыса таго рэгіёна, дзе яна была выраблена. Гучнымі апладысмантамі гледачы сустракалі ўдзельнікаў конкурсу «Скарбніца моды Панямоння».

— Нам ёсць што паказаць, — упэўнена загадчык аддзела традыцыйнай культуры Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтры народнай творчасці Вольга Шлявенец. — Гаспадары свята могуць, напрыклад, пазнаёміцца з традыцыямі іншых рэгіёнаў, з адметнымі рысамі побыту і мастацтва. Свіслач таксама мае свае культурныя асаблівасці. Тут жыве шмат майстроў народнай творчасці, захаваліся ўнікальныя фальклорныя калектывы.

Мова, звычаі, традыцыі, веды і тэхналогіі, якія перадаваліся продкамі з вуснаў у вусны, ад сэрца да сэрца... Сімвалы памяці беражліва захоўвае і гэты фэст.

«А Ў НАС НА ДВАРЫ...»

Што да аграгарадка Пацуі, то на мінулых выхадных тут можна было вярнуцца... у СССР. Адбыўся II рэтрафэст «А ў нас на двары...», прысвечаны савецкай культуры, побыту і модзе. Мерапрыемства з арыгінальным падтэкстам — так ахарактарызаваў фестываль замежныя госці. Традыцый савецкага часу маюць асаблівую эстэтыку. Кожны ўспамін — гэта якар, які многім дае апору ў жыцці. Так сваю задумку патлумачылі арганізатары.

Свята пачалося ўрачыстым адкрыццём фестывалю «Назад у СССР!», якое стала галоўнай іскрынкай мерапрыемства. Шэсце адкрылі самыя маленькія ўдзельнікі свята — унукі і праўнукі тых, хто нарадзіўся ў Савецкім Саюзе. У руках дзяцей — любімыя цацкі іх дзядуляў і бабуль... Відовішча атрымалася незабыўнае.

Апрача іншага, госці змаглі стаць удзельнікамі інтэрактыўнага флэш-мобу, маштабнага танцавальнага рэтра-батла. На працягу ўсяго дня на тэрыторыі аграгарадка працавалі тэматычныя пляцоўкі: стылізаваная сталовая «Савецкае грамадскае харчаванне», «Савецкае дзяцінства», «Мы з СССР». Частавалі гасцей далікатэсамі таго часу: піражкамі, пышкамі, эклерамі, цукровай ватай і кукурузай. Можна было наведаць выстаўкі рэтра-тэхнікі або чорна-белай фатаграфіі, паглядзець старое кіно пад адкрытым небам. У завяршэнне праграмы — дыскатэка з хітамі мінулага стагоддзя.

Вікторыя АСКЕРА

незалежныя меркаванні

У захапленні ці на ростанях?

Уражанні ад пастаноўкі «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» у Купалаўскім

Да самага сэрца

Яркім і поўным эмоцый аказаўся ліпень для Купалаўскага тэатра. Нагода — апошняя прэм'ера сезона, спектакль паводле твора «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» Яна Баршчэўскага. Звычайныя глядачы ў захапленні, крытыкі — на ростанях.

Пра тое, што ў Купалаўскім тэатры будзе прэм'ера паводле аднаго з маіх любімых твораў, ведала даўно і трымала, як кажуць, руку на пульсе. Нават білеты на была некалькі на розныя дні. Трапіла на першы паказ, калі яшчэ, звычайна, не ўсе адточана, дзе-нідзе заўважаюцца «дзіркі», якіх з кожным паказам становіцца менш. Сабраліся, здаецца, усе вядомыя творчыя людзі: пісьменнікі, перакладчыкі, выкладчыкі, журналісты. У тым ліку і з-за мяжы. І, відаць, не былі расчараваныя.

Пасля прэм'еры ў інтэрнэце пасыпаліся рэцэнзіі. Як неаб'яковаму глядачу, ды яшчэ пад уражаннем, мне цікава было пачытаць, што думаюць глядачы прафесійныя наконт пастаноўкі. Уважліва прааналізаваўшы іх артыкулы, адчула расчараванне і абурэнне. Не, не ў спектаклі, бо наконт яго маю сваю думку. Наконт сутнасці напісанага.

Дзялюся, у сваю чаргу, уласнымі крытычнымі заўвагамі і ўражаннямі.

З артыкула ў артыкул пераходзяць імёны выдатных акцёраў, сцэнографу, харэографу. Імі захапляюцца, прадракаюць зорную будучыню. У той жа час многія прафесійныя глядачы наракаюць на тое, што ў пастаноўцы няма рэжысёрскай работы. Такая заява выклікае здзіўленне. Цікава, а хто-небудзь, у тым ліку з тых жа крытыкаў, задаваўся пытаннем, хто сабраў гэтых геніяльных людзей і матываваў працаваць разам? Не думаю, што гэта лёгкага справа. Як кажуць, талент не церпіць каля сябе яшчэ адзін талент. Таму адна з вялікіх заслуг рэжысёра Алены Ганум у тым, што яна сабрала такую выдатную каманду і давала нялёгкаю справу да канца. Атры-

малася ярка, стыльна. І ў самае сэрца. У прыватнасці, я была настолькі ўзрушана, што тыдзень пасля прагляду спектакля мяне не пакідала пачуццё трывогі і гордасці, згадваліся яскравыя моманты і фразы. Ведаю, дарэчы, не па чутках, як рэжысёр працавала над кожным словам тэксту, над кожнай нотай музычнага афармлення разам з кампазітарам Віктарам Кісценем, ад чаго і рэплікі, і музыка ў спектаклі бездакорныя.

Пагартушы напярэдадні паходу ў тэатр тэкст Яна Баршчэўскага, заўважыла падчас спектакля, што некаторыя вобразы ў ім пераасэнсаваны. Так, Агапка ў літаратурным творы — цалкам станоўчая гераіня, якая, нягледзячы на тое, што прыйшлося не па сваёй волі выйсці замуж за Карпу, нават стала прыкладам дабрачыннасці для іншых жанчын, бо не паквапілася на цмокавы грошы, а змагалася з цёмнымі сіламі з дапамогай веры ў Бога. У пастаноўцы ж Агапка ахвочая да грошай, прычым як яны дабыты, не мае для яе значэння. Праз сваю прагу да багацця яна і гіне. З дапамогай такога пераасэнсавання вобраза, відаць, зроблена абагульненне: усё больш людзі гатовы забяцца на сапраўдныя каштоўнасці дзеля грошай, прычым цяпер яшчэ больш, чым у XIX стагоддзі. Вось вам і пераасэнсаванне пакаленняў... У сувязі з гэтым працытую абсалютна няслушныя словы аднаго з крытыкаў: «В спектакле днем с огнем не сыскаць режиссерской интерпретации. Алена Ганум честно иллюстрирует Баршчэўскаго». Атрымліваецца, што крытык твор не чытаў? Як, урэшце, і той, хто акцэнт Белай Сарока называе французскім.

Затое прафесійныя глядачы чамусьці вельмі хацелі адчуць страх. Цікава, які страх: ад з'яўлення ваўкалака ці за Радзіму? За Радзіму, прынамсі, адчула, як і мае спадарожнікі. А міфалагічныя вобразы — яны ж міфалагічныя!.. Кожны дасведчаны ведае. Ды і ці па страх прыходзяць у Купалаўскі тэатр? Нават на пастаноўку паводле Яна Баршчэўскага. Мэта ж не ў тым, каб напалохаць, а каб данесці важныя думкі, ідэі, прымусіць задумацца.

Асноўная думка кнігі, паводле слоў

перакладчыка твора Міколы Хаўстовіча (гл. прадмову да кнігі «Ян Баршчэўскі. Выбраныя творы» выдавецтва «Кнігазбор», 1998 г.), — «Беларусь — гэта край, які мае сваю гісторыю... край, насельніцтва якога асобны народ, які можа і павінен жыць... паводле законаў ды традыцый сваіх продкаў, а не па звычаях і парадках іншых народаў. Беларусам трэба адно толькі ўспомніць сваё слаўнае мінулае... каб іхнія сэрцы прасякліся мужнасцю, гонарам за сваіх продкаў, што дасць ім адвагу ісці сваім, а не падказаным суседзямі шляхам». (с. 21). Такой ідэяй спектакль, уласна, і прасякнуты.

«Найбольш ярка ідэю кнігі Я. Баршчэўскага выяўляе сімвалічны вобраз Плачкі», — чытаем далей прадмову М. Хаўстовіча. Дарэчы, у рэцэнзіях на спектакль мне толькі мімаходзь трапілася згадванне гэтага важнага вобраза (у пастаноўцы — чатыры постаці ў белых строях), які, між іншым, увасабляе Дабро і саму Беларусь, і з яе вуснаў гучаць абагульненні, якіх так не хапала шануюным крытыкам. Магчыма, з-за фрагментарнага знаёмства з Баршчэўскім па школьнай праграме... Таму і сканцэнтраваліся ўсе на візуальным аспекце, які найбольш зразумелы, відавочны і, безумоўна, выдатны.

Нібы з часоў Баршчэўскага: «Просты люд з прычыны свае неадукаванасці, а шляхта ды паны з-за свае неразумнасці ды палахлівасці не могуць зразумець Плачку», — вось чаму кожнаму з крытычных артыкулаў не хапае цэласнасці, завершанасці, сваіх думак, не пазычаных у калег. Вывад — трэба чытаць, і чытаць твор цалкам, самастойна. Потым глядзець пастаноўку. І ўжо тады рабіць высновы.

Пасля прачытання рэцэнзій на спектакль узнікла думка, што мы, беларусы, так і не навучыліся любіць і паважаць сваё, нават за час незалежнасці. І гэта не тое што насцярожвае — правакуе прыніжаць гэтых самых беларусаў. Так, некаторыя крытыкі заўважаюць, што сцэнограф «дастойнае ставіць у сталіцах суседніх краін». Пасля такой заявы становіцца зразумела, што ў Беларусі па-ранейшаму лічаць сваё горшым за суседняе. Пра які патрыятызм тут можа ісці гаворка? Пра якое разуменне ідэі Баршчэўскага? І тут якраз не лішнім будзе прыгадаць і слаўную гісторыю Беларусі, шмат гісторыяў, нават разгорнутую лекцыю працытаць, асобліва прафесійным глядачам.

«Гатычны, самотны твор Яна Баршчэўскага ператвораны ў казку са шчаслівым канцом», — піша адзін з крытыкаў. Вы лічыце, што канец шчаслівы? Тытунь, індыйскі антураж, сапраўды, на некаторы час адцягнуць увагу Шляхціца Завальня ад яго думак і намераў. А што потым?.. Фінал адкрыты.

Пагаджуся з ужо выказанай думкай, што пастаноўка «Шляхціц Завальня» — твор унікальны і безумоўны поспех — як рэжысёра, так і акцёраў, сцэнографу, харэографу, кампазітара і ўвогуле Купалаўскага тэатра. Ад імя глядачак — выпускніц філфака БДУ выказваю шчырую падзяку за тое, што з'явілася ідэя паставіць «Шляхціца Завальню» на вялікай сцэне, за тое, што яна рэалізавана, і асобна — падтрымаць рэжысёра Алену Ганум, якая, на нашу думку, справілася са сваімі задачамі выдатна! Хто судзі, урэшце рэшт? Зразумела, звычайныя глядачы. І глядачы апладзіруюць і крычаць «Брава».

Вераніка БАНДАРОВІЧ

Страчаная надзея

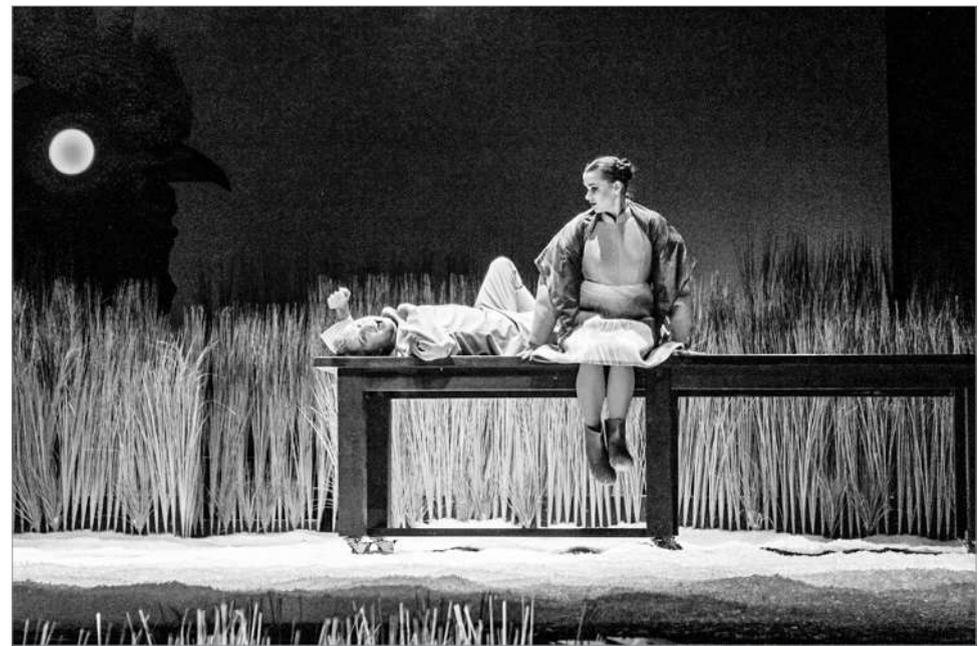
Ян Баршчэўскі — адзін са стваральнікаў новай беларускай літаратуры. А «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» — тая невычэрпная крыніца нацыянальнай псіхалогіі і характараў, якая дазваляе спасцігаць сябе бязмежную колькасць разоў. Новая пастаноўка гэтага бессмяротнага твора ў Купалаўскім. Натойн, разнастайны ва ўсіх сэнсах, чакае сігнала «купалінкі», каб зайсці ў залу, і абмяркоўвае, чаго чакаць ад спектакля. Каля мяне дзве дамы-сяброўкі разглядаюць праграму: «Люся, чытай, каб ведалі, аб чым глядзець будзем». «Але тут толькі цытаты... І пра што твор?» Як бы потым ні рэфлексіравала над пастаноўкай, я ўсё звяртаюся да Люсінага пытання: дык пра што «Шляхціц Завальня» ў XXI стагоддзі і як мы змяніліся за гэты час?

Мінулае і сучаснасць, містыка і праявінасць быццам сшыліся ў спектаклі. Рэжысёрская пабудова п'есы Алены Ганум, якая сумяшчае ў сабе тры асноўныя стрыжні: гісторыя кахання, падзеі фантастычных апавяданняў і ўласная гісторыя-маналог галоўнага героя Яна (акцёр Іван Кушнярук), павінна была прымірыць постмадэрнісцкае працтанне класікі і новы сэнс твора, які прыўнёс аўтар інсцэніроўкі Сяргей Кавалёў. Сам пачатак настройваў на камернасць: на сцэне з'яўляецца галоўны герой у споднім, трымаючы ў руках і прыгожы фрак, і цыліндр. Здаецца, што і зараз глядача ўпусціць ва ўласны свет і давераць сакрэт — пакажуць спод таго самага «гарнітура», які носіць Ян.

Падтрымлівае атмасферу і сцэнаграфія — чарот, што стаяў шчыльнай сцяной, апускаецца, ствараючы як бы пад-

военую метафару агалення. Кацярына Шымановіч і Сяргей Ашуха выдатна пастараліся — сцэна сапраўды ператваралася то ў цёплы мурагоўскі хутар, то ў возера, хутка мяняючы лакацыі, але не губляючы атмасферы таямнічасці і лёгкі флёр прысутнасці зла. А над усім — дэкарацыя чорнага пеўня (ён, згодна з апавяданнем, знёс яйка, адкуль вылупіўся цмок і прыносіў золата свайму гаспадару) з вокам-поўняй, які ціха назірае за тым, як, здавалася б спачатку, зусім не дрэнныя героі пачынаюць ператварацца ў сквапных хціўцаў.

У спектаклі шмат больш высокапастаўленага зла — гэта і Доктар Шэльмер (акцёр Іван Трус), і яго ўладарка Белая Сарока (акцёр Аляксандр Казела) з руска-нямецкім акцэнтам. Алюзія да падзей, якія папярэднічалі 1772 году і раздзелу Рэчы Паспалітай, а таксама назва нашай краіны, якая перажыла трансфармацыі (нездарма Ян кажа свайму дзядзьку Завальні: «Назвы краіны мяняюцца, дзядзечка, але нам не будзе сорамна за нашу гісторыю») — тое галоўнае, што, верагодна, хацеў данесці аўтар інсцэніроўкі. Нездарма Белая Сарока не проста жадае далучыць беларускія землі да сваёй дзяржавы, але яшчэ і шукае скарбы Вялікага Княства Літоўскага... Але гэтае галоўнае, як бы цудоўна ні ўвасаблялі свае ролі Аляксандр Казела і Іван Трус, паганула ў лініі кахання герояў Яна і Амеліі. А падзеі любоўнага трохвугольніка схавалі за сабою інтрыгу таго, ці стане Белая Сарока ўладаркай на нашай зямлі. Такое адчуванне, што рэжысёрскія лініі ішлі паралельна, а калі перасякліся, то ліквідавалі адна адну. Інтрыга на інтрыгу, некалькі добрых герояў на некалькі злых... І што засталася? Застаўся чорны певень на сцэне. І паколькі дэкарацыі не

размаўляюць, нават маўклівы, ён уразіў мяне чамусьці больш, чым падзеі на сцэне. Вялікае зло — гэта пафасна, пра такіх постаці пішуць кнігі, абмяркоўваюць праз стагоддзі, робяць алюзіі на іх учынікі ў спектаклях. Маленькае ж зло маўклівае, і яно заўсёды побач. Агапка, што так марыла пра багацце, нарэшце дачакалася вылушчэння доўгачаканага цмока з яйка, якое па маштабе памерам амаль з гераіню на сцэне. І гэта не яно такое вялікае. Гэта душа Агапкі такая дробязная. Але Цмок-Малойца паглынае сваю гаспадыню. Метафара цудоўная і магла стаць кульмінацыйнай, але згубілася ў іншых сюжэтных хітрасплячэннях. Так, чорны певень выпускае сотні маленькіх чорных яек, якія падаюць з неба і коцяцца да новых сваіх уладальнікаў. Зноў ратуе сцэнаграфія. І музыка Віктара Кісценя — перадае той няўлоўны подых мінуўшчыны (які ёсць у творы Яна Баршчэўскага), перасцярогі сучаснікам (што стварыў Сяргей Кавалёў), тое, што не атрымалася ўвасабіць на сцэне.

Сам жа Шляхціц Завальня застаўся як бы за бортам усіх сюжэтных ліній, але

не таму, што акцёр Мікалай Кучыц іграе дрэнна, — іграе вельмі добра. Але каго? Старога чалавека, які парыць ногі, успамінае вялікую мінуўшчыну, слухае казкі, курчыць індыйскі тытунь... Ён не супрацьпастаўлены злым сілам, у ім няма нескаронага духу свабадалюбнай шляхты, гэтага нехлямяжнага старога нават шкада. Такія героі не перамагаюць у жыцці, а ціха сыходзяць у нябыт, тузаючы старыя гісторыі да дзір, бо новых ужо не будзе. Вельмі шкада, калі так рэжысёр бачыць Шляхціца Завальню XXI стагоддзя.

«Шляхціц Завальня» — твор, які ўспрымаеш вельмі асабіста, хочаш таго ці не. І ў пастаноўцы чакала нешта такое, што дапаможа зразумець новую «Беларусь у фантастычных апавяданнях». Шчыра — не знайшла. Намёк на камернасць, які агучаўся на пачатку, абмежаваўся дэкарацыйнай чарота, які то паднімаўся, то апускаўся. А цудоўная ігра акцёраў, як і заўсёды ў Купалаўскім тэатры, згубілася ў размытай рэжысёрскай канцэпцыі і безнадзейна зацяжнілася добрай сцэнаграфіяй і аўдыёрадам.

Ганна ВАРОНКА

Падарунак ад віртуоза

Адзін з найлепшых гітарыстаў свету Том Сінатра выступіў на Берасцейскім балі

Сёлета Беларусь адзначае самыя розныя знакавыя спадзеі, звязаныя з гісторыяй, культурай нашай краіны. Адною з такіх падзей, безумоўна, з'яўляецца 1000-годдзе Брэста, якое будзем святкаваць у верасні. А пакуль горад прайшоў, так бы мовіць, падрыхтоўчы экзамен: 28 ліпеня ў Брэсце святкавалі Дзень горада (Дзень вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў).

Падчас балю.

Арганізатары паспрабавалі здзівіць публіку насычанай праграмай, галоўнай цікавінкай якой стаў Берасцейскі бал.

Прыхільнікі музыкі і танцаў заўсёды з нецярпеннем чакаюць Берасцейскі бал, які з 2003 года традыцыйна праходзіць на пляцоўцы Брэсцкага тэатра драмы. Падзея становіцца ўсё больш маштабнай і захапляльнай. Як адзначае нязменны арганізатар балаў заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Лілія Багатырова, мерапрыемства не толькі мае забаўляльную функцыю, але і нагадвае пра падзеі, якія назаўсёды ўпісаны яркімі лічбамі ў календар свабоднай і незалежнай Беларусі.

— Такія дні не забываюцца, — упэўнена Лілія Багатырова. — Людзі выходзілі на вуліцы з крыкамі радасці

і ўсе разам святкавалі Перамогу. Думаю, што такія мерапрыемствы, як Берасцейскі бал, — выдатная магчымасць збірацца разам, каб святкаваць, слухаць добрую музыку, танцаваць і радавацца.

Што да сюрпрызаў, то ім стаў вялікі сольны канцэрт гітарыста-віртуоза з Італіі Тома Сінатры, які ўваходзіць у пяцёрку найлепшых гітарыстаў свету.

У Брэсце Том Сінатра пабываў другі раз, але яго ўжо можна назваць улюбёнкам мясцовай публікі. Яшчэ на «Студзеньскіх музычных вечарах» артыст пакарыў усіх не толькі віртуознай іграй, але і рэдкім абаяннем ды харызмай. На Берасцейскі бал адзін з лепшых гітарыстаў свету трапіў у літаральным сэнсе з карабля — музыкант нядаўна вярнуўся з турніра па ЗША. І, як прызнаўся прысутным у тэатры глядачам, ужо там думаў пра цудоўную атмасферу Брэста.

Выступаць «на разгарэ» ў пачатку сольнага канцэрта Тома Сінатры пашчасціла студэнтцы Акадэміі музыкі піяністцы Таццяне Глушанінай і трыя «Эйфарыя». Пасля такой прэлюдыі на сцэне з'явіўся сам маэстра. І майстэрства валодання інструментам, і меладычныя гукі, і магутная харызма выканаўцы хвалівалі публіку то лірычнымі, то касмічнымі настроймі.

Маэстра раскрыў усю палітру сваіх артыстычных магчымасцей. Ён іграў на гітары, мандаліне, раялі. Прыгожым лірычным барытонам музыкант праспяваў дзве песні. Выступленне зоркі на сцэне Брэсцкага тэатра драмы доўжылася без перапынку больш за дзве гадзіны. У яго выкананні прагучалі як аўтарскія творы, так і сусветныя хіты: мелодыі Джаакіна Расіні, Ніна Рота, Фрэнка Сінатры.

— Гэта быў поўны радасці вечар, — адзначыў пасля канцэрта выканаўца. — У Беларусі ўдзячная публіка, якая мяне разумее, умее слухаць, разважаць. У вашай прасторы сфарміравана душэўнасць, якая адчуваецца ў рэакцыі публікі на музыку. У жыцці артыста шмат сюрпрызаў і нечаканасцей. Яшчэ год назад я нават не падарываў, што на вашай зямлі знайду сваё каханне, а цяпер я звязаны з Брэстам. Горад вельмі прыгожы, чысты. У яго ёсць будучыня, таму што тут жывуць людзі, у якіх шмат кахання ў вачах... Не страцьце гэтага...

Выступае Том Сінатра.

Пасля канцэртнай часткі Берасцейскага балю — танцы пад акампанемент гарадскога духавога аркестра пад кіраўніцтвам Валерыя Коваля. Бал адкрылі выхаванкі дзіцячай харэаграфічнай школы мастацтваў імя В. Пагодзіна, а затым усе жадаючыя маглі патанцаваць пад аркестр. Вальс, танга, полька і нават факстрот — праграма вечара была разнастайная і задаволіла жаданні ўсіх танцораў. Антураж вытанчанасці на балі стваралі ўдзельнікі клуба «Светлаяр» — чароўныя дамы ў чэрных строях, капелюшах і пальчатках, галантныя кавалеры ў чорных смокінгах. Тон на танцавальнай пляцоўцы задавалі пары школы танцаў «Нон-стоп» на чале з кіраўнікамі Ларысай і Алегам Папазавымі.

Берасцейскі бал стаў незабыўным падарункам жыхарам Брэста ў Дзень горада. Ён прайшоў хутка, рытмічна. Але галоўнае — у сэрцах застаўся памяццю пра 75-ю гадавіну вызвалення бадай у кожнага.

Вікторыя АСКЕРА

Corvus Corax:

«Мы першае пакаленне дыназаўраў сярэднявечнай музыкі»

Іх беларускія аматары сярэднявечнай музыкі слухалі дзесяцігоддзямі. Нямецкі гурт *Corvus Corax* — у ліку тых, каго варта ведаць усім. Не так даўно гурт завітаў у Беларусь, каб упершыню выступіць на фэсце «Наш Грунвальд». Кастус Рабензанг і Гарман дэр Дрэшэр, ён жа Норы, пагутарылі з нашым карэспандэнтам пра Грунвальдскую бітву, *Game of Thrones* і пра тое, чаму варта слухаць сярэднявечную музыку.

— Вы выступалі на фэсце, прысвечаным Грунвальдскай бітве. Можце ўзгадаць, што гэта за падзея?

Кастус:
— Мы ў Беларусі ўпершыню, але маем тут сяброў, якія нас падтрымліваюць. Яны нам крыху расказалі пра гэтую падзею. Па шчырасці, мы не ведаем, што ўяўляе яна ў гістарычнай перспектыве, але нам усё цікава.

— Магу вам расказаць. Германскія рыцары прыйшлі на гэтыя землі і былі пераможаны.

Кастус:
— Многія гістарычныя факты могуць быць апісаны такім чынам. Адна краіна пайшла з вайной на іншую і была пераможана. Мы гэта часта чуем.

— Часта прымаецца ўдзел у фестывалях гістарычнай музыкі?

Кастус:
— Так, мы ж ствараем гістарычную музыку.

— *Corvus Corax* выконвае песні на розных мовах. Вы іх разумееце?

Норы:
— Натуральна, разумеем. Мы спяваем песні на вельмі старажытных мовах. Цалкам на іх мы не размаўляем, але перад выкананнем перакладаем. Мне важна ведаць, пра што я спяваю. Пры гэтым мне дапамагаюць сябры з розных універсітэтаў. Менавіта яны вучаць нас, як спяваць на старажытных мовах.

— А калі больш дакладна?

Норы:
— Напрыклад, як мы павінны вымаўляць словы.

Кастус:
— Старажытныя вершы многія слухачы не разумеюць. Тыя ж песні вікінгаў.

— Вы ўпершыню ў Беларусі. Як можаце апісаць першыя ўражанні?

Кастус:
— Я быў тут раней, калі ехаў з Берліна ў Маскву на цягніку. Гэта было шмат гадоў назад. З таго часу многае змянілася. Я родам з Усходняй Германіі, таму заўсёды многа чытаў пра Беларусь. З самага дзяцінства хацеў сюды прыехаць. І вось мы тут, каб сыграць. Мы ведаем музыкантаў з *Irdorath*. Яны казалі, што мы для іх — героі.

— Дык вы героі для ўсіх музыкантаў, хто іграе сярэднявечную музыку.

Кастус:
— Ну, а што, гэта нядрэнна (*смяецца*).
— Не так даўно вы пераробілі галоўную музычную тэму серыяла *Game of Thrones*. Навошта?

Норы:
— Прадзюсар серыяла шукаў каманду, якая магла б гэта выканаць. Нас знайшлі

праз інтэрнэт. І мы падумалі, ваў, як крута, давайце зробім.

— Вам спадабалася? Хацелася б змяніць фінал сезона?

Кастус:
— Так. Але навошта яго мяняць?

Норы:
— Калі вы пагледзіце першы сезон, то пабачыце мяне і нашы інструменты.

— Вы там ігралі?

Норы:
— Так, мы ведалі прызюсара і кампазітара.

Кастус:
— Нам прапаноўвалі працягнуць супрацоўніцтва, але тады ў нас быў тур, таму адмовіліся. Па шчырасці, калі б на той час ведалі, якой з'явай стане гэты серыял, то адмовіліся б ад многіх праектаў. Але тады мы сталі б надта знакамітымі (*смяецца*).

— У Германіі сёння многа гуртоў іграюць музыку ў вашым стылі. Цяжка з імі спаборнічаць?

Кастус:
— Напэўна, зараз варта весці размову пра трэцяе ці чацвёртае пакаленне прыхільнікаў сярэднявечнай музыкі. А мы былі ў свой час першымі. Людзі могуць не ведаць нас, проста іграюць нашу музыку. Гэта смешна, бо мы не проста выконваем старажытную музыку, мы яе мяняем. Гэта зразумела: ніхто не ведае, якой насамрэч была музыка ў тыя часы, як карыстацца тымі інструментамі.

Норы:
— На той час нам падавалася, што мы шукалі дыназаўра. Вывучалі навакольнае асяроддзе, інструмент...

Марына ВЕСЯЛУХА

Скарбонка Спадчыны

«Ніўка-ніўка, аддай мне сілушку»

Жніво як рытуал, што на цэлы год вызначае дабрабыт

Нездарма апошні месяц лета ў беларускай мове мае такую назву. Жнівень — гэтая пара спрадвек праходзіць у клопатах пра збор ураджаю, яго парадкаванні ў свірках. Гэты час нярэдка праводзілі і ў вясёлых забавах. Часта ў жніўні святкавалі вяселлі: сем'ям маладых прасцей зладзіць святочны стол і запрасіць як мага больш гасцей. А надвор'е дазваляе бяседзе доўжыцца да самай раніцы.

У традыцыйнай культуры беларусаў жніво — надзвычай важная справа. Гэта і падвядзенне вынікаў летняй працы, і магчымасць быць упэўненымі ў тым, што зіма не будзе галоднай. Нездарма ж на жніво прынята было надзяваць чыстыя кашулі, як на свята, а словы жыта і жыццё, збожжа і Бог маюць агульныя этымалагічныя карані. Калі жыта зжата, ураджай сабраны ў свіран, то можна святкаваць і адпачываць.

Нашы продкі спявалі не толькі калі на душы было весела. Песня дапамагала ў працы, надавала ёй адметны рытм, давала магчымасць працаўнікам нейкім чынам аб'ядноўвацца, быць заўсёды ў камунікацыі — стаць вялікім калектывам, які робіць агульнаю і важную для ўсіх справу. Таму не выпадкова жнеі пачыналі спяваць яшчэ па дарозе ў поле. Спевы суправаджалі сам працэс жніва, а таксама гучалі падчас святочнага застолля ў гаспадары, што завяршала свята.

Гэтыя этапы — песня перад жнівом, малітва, зварот-прывітанне да маці-зямлі, непасрэдна жніво з песнямі, услаўленне гаспадары і песні-любаванні апошнім нязжатым участкам поля — агульныя для ўсіх рэгіёнаў Беларусі. Так, напрыклад, на Смаргоншчыне не пачыналі працаваць, пакуль тройчы не абыходзілі з песнямі нязжаты кавалак, а на Любаншчыне перад жнівом абавязкова прамаўлялі «Ойча наш...» як просьбу Богу дапамагчы ў працы і даць добры ўраджай. На Полаччыне прынята было вітаць зямлю прыкладна такімі словамі: «Добры дзень, зерне буйное, зямелька-маці, прымі мой нізкі паклон. Дай мне сілу вялікую, каб мае ручкі не балелі, каб ножкі не нямелі, каб спінка не ныла, каб я ўсё поле зваявала, усё жыта пажала».

Рытуаламі суправаджаўся і сам працэс жніва. Напрыклад, на Полаччыне з першых жгатых сцяблін збожжа жнеі рабілі для сябе і для касцоў адмысловыя паясы. Іх называюць вязьмо.

Вязьмо — той жа абярэг, ён дае сілы на работу і засцерагае ад ляюты. Лічыцца, што

пачынаць работу можна толькі тады, калі падперазаўся вязьмом. Дарэчы, тут жнеі не жалі жыта сярпамі, а звязвалі скошанае збожжа ў снапы і складалі іх у копы. У працы жанчынам дапамагалі мужчыны — менавіта яны касілі жыта ў полі. Пачынаў касцьбо па традыцыі старэйшы мужчына, а потым да яго далучаліся іншыя касцы.

Агульнай для розных рэгіёнаў Беларусі з'яўляецца і традыцыя пакідаць нязжатым апошні кавалак поля. Яго называлі барадой. Нашы продкі верылі, што душа нівы — а яна мае выгляд казлападобнай істоты — хаваецца ў апошніх нязжатых каласах. Таму ахвяравалі духам нівы хлеб, соль, яйкі, упрыгожвалі бароду стужкамі, кветкамі, ягадзіцамі рабіны. Бароду завівалі адмысловым чынам, упрыгожвалі кветкамі, клалі лустачку хлеба — каб поле было чыстым і ўраджайным.

Магічныя ўласцівасці прыпісваліся і самой зжатай ніве. Так, на Любаншчыне дзяўчаты качаюцца па жніве, каб зямля ім здароўя і сіл дала. Кажуць такія словы: «Ніўка-ніўка, аддай мне сілушку. На коніка — лой, на ніўку — гной, а мне на здароўе». Як цудадейны нашы продкі ўспрымалі і апошні жгаты сноп — яго называлі дзедам. З ім дзеўкі качаліся па барадзе, каб хутчэй замуж выйсці. Лічылася таксама, што дзед валодае лекавай сілай, яго неслі да хворых, цяжарных ды маладух, якія нядаўна выйшлі замуж.

Завяршала працэс жніва адметная песня. Яе жнеі спявалі па дарозе з поля дадому.

*А ў нас сёння вайна была,
Усё поле зваёвана,
Усё жыта пажата,
У снапы павязана.
«...пану ўчынілі славу».*

Усюды ў Беларусі прынята апошні дажынкавы сноп дарыць гаспадару, каб той яго на покуль паставіў і захаваў да наступнага ўраджаю. Лічылася, што зерне з дзеда валодае цудадейнай сілай: калі пачынаецца сяўба азімых, яго дадаюць да насення, каб добра ўрадзіла жыта на наступны год.

Не выпадкова дажынкы традыцыйна заканчваюцца багатым застоллем. Часам усю ноч шчодры гаспадар частаваў жнеек за добрую працу мёдам і гарэлкаю. Усю ноч гучалі і прыгожыя беларускія песні.

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

ЛіМ Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

**Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА**

**Рэдакцыйная
калегія:**
Таяцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
01.08.2019 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 978

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 2818
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.